

UNIVERZITET U SARAJEVU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**EFEKTI NOVOG REGULATORNOG OKVIRA NA KREDITIRANJE
BANAKA U FEDERACIJI BOSNI I HERCEGOVINI**

Sarajevo, septembar 2024.

MIRELA HUREM

U skladu sa članom 54. Pravila studiranja za I, II ciklus studija, integrisani, stručni i specijalistički studij na Univerzitetu u Sarajevu, daje se

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, Mirela Hurem, studentica drugog (II) ciklusa studija, broj index-a 3484-68656 na programu Menadžment, smjer Finansijski menadžment, izjavljujem da sam završni rad na temu:

EFEKTI NOVOG REGULATORNOG OKVIRA NA KREDITIRANJE BANAKA U FEDERACIJI BOSNI I HERCEGOVINI

pod mentorstvom Kozarić dr. Kemal izradila samostalno i da se zasniva na rezultatima mog vlastitog istraživanja. Rad ne sadrži prethodno objavljene ili neobjavljene materijale drugih autora, osim onih koji su priznati navođenjem literature i drugih izvora informacija uključujući i alate umjetne inteligencije.

Ovom izjavom potvrđujem da sam za potrebe arhiviranja predala elektronsku verziju rada koja je istovjetna štampanoj verziji završnog rada.

Dozvoljavam objavu ličnih podataka vezanih za završetak studija (ime, prezime, datum i mjesto rođenja, datum odbrane rada, naslov rada) na web stranici i u publikacijama Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta.

U skladu sa članom 34. 45. i 46. Zakona o autorskom i srodnim pravima (Službeni glasnik BiH, 63/10) dozvoljavam da gore navedeni završni rad bude trajno pohranjen u Institucionalnom repozitoriju Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta i da javno bude dostupan svima.

Sarajevo, 09.09.2024.

Potpis studentice:

SAŽETAK

Uvođenjem Bazel III međunarodnog seta pravila za regulaciju banaka nastoji se osigurati cilj solventnosti i likvidnosti banaka, kao i stabilnost finansijskog sektora. Kada je u pitanju poslovanje banaka u Federaciji Bosni i Hercegovini, potreba nadzora postala je izraženija nakon globalne finansijske krize koja se desila 2008/2009 godina, a pitanje adekvatnosti kapitala i upravljanja rizicima posljednjih godina dobiva na sve većoj važnosti.

U fokusu istraživanja je uticaj novog regulatornog okvira na kreditiranje banaka u FBiH, kakvim efektima rezultira uvođenje Bazela III, koliku stopu adekvatnosti kapitala banke drže, da li je adekvatnost kapitala u skladu sa propisima, kako upravljaju rizicima i kako nastoje ostati konkurentne u dinamičnom poslovnom okruženju.

Bazel III standardi imaju utjecaj na kreditnu sposobnost banaka. Regulatorne promjene, koje zahtjevaju veće kapitalne rezerve i strože upravljanje rizicima, mogu ograničiti sposobnost banaka da plasiraju više kredita. Glavna hipoteza postavljena u ovom radu pretpostavlja da će uvođenje novog regulatornog okvira imati negativne efekte na kreditiranje banaka u FBiH. Istraživanje na uzorku od 124 ispitanika podržava glavnu hipotezu, iz čega je izvedena podhipoteza kojom se nastoji istražiti informiranost klijenata banaka o regulacijama i nadzoru, a rezultati istraživanja pokazuju da većina klijenata banaka u FBiH nije dovoljno informisana o Bazel regulacijama, što direktno podržava postavljenju podhipotezu.

Ključne riječi: Banke, Bazel III, regulativa, upravljanje rizicima, adekvatnost kapitala, FBiH.

ABSTRACT

The introduction of the Basel III international set of banking regulations aims to ensure the solvency and liquidity of banks, as well as the stability of the financial sector. When it comes to the operations of banks in the Federation of Bosnia and Herzegovina (FBiH), the need for supervision became more pronounced following the global financial crisis of 2008/2009, and the issues of capital adequacy and risk management have gained increasing importance in recent years.

The focus of this research is on the impact of the new regulatory framework on bank lending in FBiH, specifically, the effects resulting from the introduction of Basel III, the capital adequacy ratios maintained by banks, how they manage risks, and how they strive to remain competitive in a dynamic business environment.

Basel III standards affect the credit capacity of banks. Regulatory changes that require higher capital reserves and stricter risk management can limit the ability of banks to issue more loans. The main hypothesis proposed in this paper assumes that the introduction of the new regulatory framework will have negative effects on bank lending in FBiH. Research conducted on a sample of 124 respondents supports the main hypothesis, from which a sub-hypothesis was derived to investigate the awareness of bank clients about regulations and supervision. The research results show that the majority of bank clients in FBiH are not sufficiently informed about Basel regulations, which supports the sub-hypothesis.

Keywords: Banks, Basel III, regulation, risk management, capital adequacy, FBiH

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Istraživačka pitanja	3
1.2. Ciljevi istraživanja	3
1.3. Metodologija istraživanja	3
1.4. Obrazloženje radne strukture rada	4
2. TEORIJA REGULACIJE BANAKA	5
2.1. Pojam regulacije banaka	5
2.1.1. Teoretski pregled stavova o regulaciji finansijskih sistema	6
2.2. Vrste regulacije banaka	7
2.2.1. Prudencijalna regulacija	7
2.2.1.1. Kapitalna regulacija	7
2.2.1.2. Likvidnosna regulacija	8
2.2.1.3. Rizik kamatne stope	8
2.2.2. Regulacija rizika	9
2.2.2.1. Upravljanje kreditnim rizikom	9
2.2.2.2. Upravljanje kamatnim rizikom	10
2.2.2.3. Upravljanje valutnim rizikom	11
2.2.3. Međunarodna regulacija	12
2.3. Razlozi i svrha regulacije	12
2.3.1 Javni interesi u regulaciji banaka	12
2.3.2 Privatni interesi u regulaciji banaka	13
2.4. Aspekti regulacije banaka	13
2.4.1. Minimalno potrebni kapital koji banka mora da održava	15
2.4.2. Ovlasti koje se daju supervizornom tijelu	16

2.4.3. Sigurnosne mreže koje postoje u državi	16
2.4.4. Monitoring banaka od strane privatnog sektora	16
2.4.5. Državno vlasništvo banaka	17
3. REGULACIJA KAPITALA BANAKA	17
3.1. Bazelski odbor za bankarsku superviziju (BCBS)	18
3.1.1. Bazel I.....	18
<i>3.1.1.1. Prednosti i nedostaci Bazela I.....</i>	<i>20</i>
3.1.2. Bazel II.....	21
<i>3.1.2.1. Struktura Basela II.....</i>	<i>22</i>
3.1.3. Bazel III.....	23
4. BANKARSKI SEKTOR U BOSNI I HERCEGOVINI	26
4.1. Struktura bankarskog sektora u BiH.....	26
4.2. Performanse bankarskog sektora u periodu od 2016-2022 godine.....	27
4.3. Implementacija Basela III u bankarski sektor Bosne i Hercegovine	32
4.3.1. Kapital i adekvatnost kapitala.....	33
4.3.2. Kreditni rizik.....	35
4.4. Upravljanje kapitalom na primjeru Uni Credit banke	36
4.5. Upravljanje kapitalom na primjeru Raiffaisen banke	39
4.6. Upravljanje kaitalom na primjeru Intesa Sanpaolo banke.....	41
4.7. Analiza prikupljenih podataka istraživačkog rada.....	42
4.8. Rezultati istraživanja	50
5. ZAKLJUČAK	51
REFERENCE	52

POPIS TABELA

Tabela 1. Definicija kapitala Bazel I

Tabela 2. Prednosti i nedostaci Basela II i III

Tabela 3. Imovina finansijskih posrednika u BiH

Tabela 4 . Izloženost riziku

Tabela 5. Stope kapitala

Tabela 6. Upravljanje kapitalom u Unicredit banci

Tabela 7. Struktura kapitala i kapitalnih zahtjeva Raiffaisen banke

Tabela 8. Struktura kapitala Intesa Sampaolo banke

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Pregled okvira Basela II

Grafikon 2. Aktiva i krediti u procentima BDP-a

Grafikon 3. Promjene najvažnijih stavki bilansa bankarskog sektora

Grafikon 4. Aktiva bankarskog sektora

Grafikon 5. Efekti smanjenja regulatornog kapitala na CAR, Q4 2022 godine.

Grafikon 6. Kvalitet kreditnog portfolija

Grafikon 7. Krediti

Grafikon 8. Korištenje bankarskih usluga

.Grafikon 9. Upoznatost s regulacijom banaka

Grafikon 10. Ocjena iskustva s kreditiranjem

Grafikon 11. Poznavanje adekvatnosti kapitala u kontekstu zaštite interesa klijenata

Grafikon 12. Poznavanje uticaja novog regulatornog okvira na kamatne stope i kreditiranje u bankama u FBiH.

Grafikon 13. Razumijevanje procesa odobravanja kredita

Grafikon 14. Procenat banaka upoznatih s novim regulatornim okvirom

Grafikon 15. Upravljanje adekvatnošću kapitala u bankama u FBiH

Grafikon 16. Procjena rizika prilikom odobravanja kredita

Grafikon 17. Stavovi o uticaju većeg kapitala na apsorpciju rizika

Grafikon 18. Strategije banaka za upravljanje potencijalnim povećanjem kreditnog rizika

POPIS SKRAĆENICA

CBBiH – Centralna banka Bosne i Hercegovine

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

WB – World bank; Svjetska banka

EK – Evropska komisija

CRR – Capital requirements regulation; Regulativa o kapitalnim zahtjevima

CRD – Capital requirements directive; Direktiva o kapitalnim zahtjevima

G-10 – Grupa 10

EU – Evropska unija

FDIC – Federal deposit insurance corporation; Federalna korporacija za osiguranje depozita

BIS – Bank for international settlements; Banka za međunarodna poravnanja

GFC – Global financial crisis; Globalna finansijska kriza

BCBC – Basel committee on banking supervision; Bazelski odbor za bankovni nadzor

RBFBiH – Razvojna banka Federacije Bosne i Hercegovine

FBA – Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine

BDP – Bruto domaći proizvod

RS – Republika Srpska

LCR - Liquidity coverage ratio; Omjer pokrića likvidnosti

1. UVOD

Banke predstavljaju finansijske posrednike čija je osnovna funkcija akumuliranje sredstava od suficitnih sektora i njihovo preusmjeravanje ili plasiranje deficitnim sektorima, čime popunjavaju novčani jaz. Tradicionalne usluge banaka svode se na primanje depozita, koji su izvor sredstava, davanje kredita iz depozita i pružanje novčanih transakcija. Prema Galijašević Z. (2013), bankarski sistem Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) je zahvaljujući tranzicijskom procesu postigao visok nivo produktivnosti. Međutim, situacija nerazvijenog tržišta i regulacija bankarskog poslovanja onemogućila je korištenje finansijskih instrumenata koje su, u svrhu povećanja i rasta pokazatelja poslovanja, primjenjivale razvijene ekonomije čija je produktivnost, usljed koncentracije rizika, daleko nadmašila onu u bankarskom sektoru FBiH.

Globalna finansijska kriza (2007–2008) utjecala je na smanjenje bankarskih performansi, pa tako i produktivnosti svjetskog bankarskog sistema. Prema istraživanju Galijašević Z. (2013), povećanje produktivnosti u predkriznom periodu dovelo je do pojave finansijske krize i u Bosni i Hercegovini. Kao reakcija na globalnu finansijsku krizu, nastao je Basel III koji će biti bitan faktor istraživanja u daljem radu. Bazelski standardi se kontinuirano javljaju kao reaktivno djelovanje regulatora u odnosu na globalna ekonomska dešavanja, a za njih se očekuje da mogu na globalnom nivou pružiti potrebne zaštite od rizika poslovanja.

Prema Bogdan S. (2017), za razliku od Basela I i Basela II, koji su se prvenstveno fokusirali na nivo rezervi za pokriće gubitaka koje su banke dužne da drže, Basel III je prvenstveno usredsređen na rizik likvidnosti banke, zahtjevajući različite nivoe rezervi za različite oblike depozita i ostalih pozajmica.

Prema Matić V. (2011), Basel III nije samo direktan odgovor na aktuelnu finansijsku krizu, već i kontinuirani napor Baselskog komiteta da ojača regulatorni okvir za banke, superviziju banaka i funkciju upravljanja rizicima u banci. Bazirano na prethodno navedenom teorijskom okviru, u obimnoj empirijskoj literaturi o unificiranim Baselskim standardima, velika pažnja posvećena je istraživanju povećanja kvaliteta regulatornog kapitala, kao i predviđanju standarda za upravljanje likvidnošću. Postavlja se pitanje zašto je potrebno regulisati poslovanje banaka. Dajčman (2003) smatra da je cilj regulacije banaka maksimizacija društvenog blagostanja, te dopunjuje ovaj cilj sljedećim ciljevima regulacije banaka: sigurnost i stabilnost bankarskog sektora, što se postiže osiguranjem depozita, regulatornim nadzorom i određivanjem regulatornog izvještavanja centralnoj banci.

Barth, Caprio i Levine (2006) detaljno su istražili prakse regulacije banaka u svijetu i sve vodi do zaključka o adekvatnoj ulozi države u tom procesu. Preporuke Bazelskog komiteta za superviziju banaka počivaju na činjenicama koje zastupaju interese javnosti prilikom postavljanja regulatornog režima.

Prema Mladenović M. (2016), jačanje službene regulacije i supervizije banaka ne znači povećanje ovlaštenja supervizionog tijela niti uvođenje diskriminatornih regulatornih mjera, nego znači donošenje pravila koja stvaraju tržišnu disciplinu i motiviraju privatni monitoring banaka, zbog njihovog dokazanog utjecaja na poslovanje banaka, a time i poboljšavanje utjecaja bankarstva na cjelokupnu ekonomiju. Iako nije moguće izgraditi savršen sistem koji bi svim ekonomskim uvjetima osigurao stabilnost i sigurnost poslovanja banke, dobro postavljena i ispravno provedena regulativa može umanjiti, ili u nekim slučajevima spriječiti štetu koju banka trpi zbog loših poslovnih odluka uprave.

Miletić I. (2008) u svom radu navodi da se bankovna regulativa razvija da bi služila brojnim ciljevima koji su se vremenom mijenjali, te da regulatorne i nadzorne vlasti uvijek zahtijevaju više kapitala, više izvještaja, više pažnje prema kvalitetu aktive. Također ističe da se nastojanja bankovne regulative mogu svesti na:

1. Osiguranje solventnosti banke;
2. Osiguranje likvidnosti depozitne institucije;
3. Izgradnja ekonomski djelotvornog i konkurentnog finansijskog sistema.

Bazirano na prethodno navedenom, u radu će biti prikazani efekti koje regulatorni okvir ima na kreditiranje banaka u Bosni i Hercegovini. Muratović H. (2016) ističe da bi, kako bi se spriječio kaos na finansijskim tržištima, regulatorni organi morali, između ostalog, da pooštre uvjete potrebne za osnivanje banaka, pooštre superviziju tekućeg poslovanja banaka, ograniče određene aktivnosti banke i pooštre ulazne restrikcije.

Zumreta G. i Bogdana V.G. (2012) u svom radu navode da su faze implementacije Basela III dugotrajan proces, te da entitetski zakoni o bankama u Bosni i Hercegovini, zakonski i podzakonski akti agencija za bankarstvo i Centralna banka moraju biti usklađeni sa međunarodnim standardima, što prvenstveno zahtijeva implementaciju Basela II. Zatim se identificiraju faktori odstupanja od principa i na kraju se pristupa realizaciji standarda propisanih Baselom III.

Novi regulatorni okvir manje je konzervativan od prethodnog. Promjena regulatornog okvira u Bosni i Hercegovini doprinijet će tome da banke koje bolje upravljaju rizicima mogu plasirati više kredita i obrnuto. Kamatne stope koje bosanskohercegovačke banke trenutno nude privredi vrlo su bliske onima u EU, ali su tržišni i politički rizici sa kojima se suočavaju značajno veći.

Uspostava adekvatnog regulatornog okvira i nadzora ima značajnu ulogu, kako u redukovanju prakse rizičnog poslovanja banaka, tako i u uspostavi i osiguranju njihovog solventnog, profitabilnog i konkurentnog poslovanja te stabilnosti cjelokupnog privrednog sistema. Krajnja svrha regulacije i nadzora (kontrole) poslovanja banaka je u što većoj mjeri spriječiti štetne posljedice krize u bankarstvu kako za povjerioce banaka, tako i za

privredu koju banka opslužuje, i na kraju za poreske obveznike koji, kroz rashode budžeta, plaćaju svaki neuspjeh funkcionisanja banaka, odnosno bankarskog Sistema. Miletić (2008). Zbog navedenih činjenica, bankarski sektor je u najvećoj mjeri, najdetaljnije regulisan sektor izložen nadzoru i kontroli nadležnih državnih institucija.

1.1. Istraživačka pitanja

U kontekstu obrazloženja teme istraživanja definiše se i problem istraživanja koji se ogleda u nerazvijenosti finansijskog sistema u Bosni i Hercegovini, čime se banke suočavaju sa nepotpuno, odnosno djelimično usklađenim regulatornim okvirom sa međunarodnim okvirom. U okviru determiniranog postavlja se glava hipoteza istraživanja koja glasi:

H0: Uvođenjem novog regulatornog okvira, očekuju se negativni efekti na kreditiranje banaka u FBiH.

Na osnovu glavne hipoteze možemo postaviti i podhipotezu koja glasi:

H1: Većina klijenata banaka u FBiH nije dovoljno informisana o regulacijama banaka

1.2. Ciljevi istraživanja

Glavni ciljevi istraživanja su:

1. Istražiti da li se očekuje povećanje kredita uvođenjem novog regulatornog okvira.
2. Istražiti šta bankari očekuju u poslovanju banaka uvođenjem novog regulatornog okvira.
3. Istražiti nivo informisanosti klijenata o regulacijama banaka i njihovom uticaju na uvjete kreditiranja.

1.3. Metodologija istraživanja

Istraživačke metode prikupljanja podataka sastoje se od:

1. Teorijskog rada na literaturi (korištenje sekundarnih podataka), koji obuhvata analiziranje velikog broja tekstova.
2. Prikupljanja primarnih podataka, empirijski dio istraživanja, zahtijeva prikupljanje primarnih podataka (koje će biti obavljeno metodom ispitivanja uz primjenu prilagođenog upitnika, uz upotrebu postojećih skala).

U postupku provjere postavljenih hipoteza primijenjene su sljedeće naučne metode:

1. Sistemski pristup
2. Sistemska analiza
3. Metoda deskripcije, prilikom definisanja pojmova i činjenica vezanih za problematiku istraživanja.
4. Metoda analize i sinteze, kroz izvođenje i identifikaciju relevantnih varijabli.
5. Metoda dokazivanja, prilikom utvrđivanja signifikantnosti postavljenih hipoteza.

Tokom istraživanja će se koristiti metoda slučajnog uzorka. Planirani uzorak je najmanje 100 ispitanika koji će u potpunosti kompletirati upitnik.

1.4. Obrazloženje radne strukture rada

Ovaj rad će biti organiziran u nekoliko zasebnih, međusobno povezanih cjelina. U „Uvodu“ će biti obrazloženi predmet i problem istraživanja, cilj istraživanja, hipoteza istraživanja, planirani doprinos teze teoriji i praksi finansija i metodologija istraživanja.

Nakon uvoda u drugom dijelu „Teorija regulacije banaka“ će biti obrazložen teorijski aspekt regulacije banaka, vrste regulacije i svrha regulacije. Analizirat će se regulacije regulacija koje su potrebne da bi se osiguralo povjerenje potrošača u bankarski sektor.

Zatim se, u narednom poglavlju, analizira regulacija banaka u FBiH. Unutar ovog poglavlja osvrnut će se na regulaciju kapitala banaka sa jasnim prikazom minimalnih kapitalnih zahtjeva, procesa supervizije i tržišne discipline. Basel III je nastao kao odgovor na globalnu finansijsku krizu, te je kao takav dopuna na prethodna dva Baselska sporazuma.

U završnom dijelu ovog poglavlja će biti predstavljena implementacija Basela III u Bosni i Hercegovini i usklađenost sa Međunarodnim standardima bankarskog poslovanja. Cijela poenta Bazela III jeste da se bankarski sektor svijeta, Europe pa tako i BiH pripremi za buduće potencijalne krize, ako do njih dođe, te da sistem bude toliko spreman da te krize nemaju utjecaj na širu privrednu sliku.

U drugoj cjelini rada, testirat će se postavljena hipoteza uz pomoć odgovarajuće metodologije istraživanja. Prikupljat će se podaci, sekundarni, koji će na osnovu anketnog upitnika pokušati dati odgovor na temu ovog rada, odnosno utjecaj novog regulatornog okvira na poslovanje banaka u Bosni i Hercegovini.

Fokus rada bit će na istraživačkom dijelu rada u kojem će biti predstavljeni rezultati istraživanja na osnovu anketnog upitnika. Rezultati će biti predstavljeni putem statističke metode, koja će obuhvatiti analizu kreditne aktivnosti banaka sa ciljem dokazivanja postavljene hipoteze.

U zaključku će biti izdvojene najznačajnije činjenice i saznanja iz teoretskog dijela i sumirani rezultati istraživanja o glavnom problemu istraživanja ovog rada.

2. TEORIJA REGULACIJE BANAKA

2.1. Pojam regulacije banaka

Povećane aktivnosti unutar bankarskog sektora na polju regulacije razumljive su zbog značajnih razlika između bilansa banaka i nefinansijskih kompanija. Banke su osjetljive na neočekivane gubitke uzrokovane neispunjenjem obaveza suprotne strane, što može dovesti do nedostatka pokrića u kapitalu. Regulatori na finansijskim tržištima zahtijevaju od banaka da povećaju kapital kako bi se pravovremeno obezbijedila zaštita od mogućih gubitaka i minimiziralo prenošenje rizika na klijente. M. Žiravac Mladenović (2013)

Bankarski sektor ima ključnu ulogu na finansijskom tržištu, pogotovo u zemljama u tranziciji kao što je Bosna i Hercegovina, te je potreba za regulacijom razumljiva. Kao centralne institucije u finansijskom sistemu, banke djeluju kao značajni posrednici. Kolaps bankarskog sektora bi zasigurno imao posljedice na ekonomiju jedne države. M. Žiravac Mladenović (2013) navodi nekoliko ciljeva regulacije banaka, među kojima su: zaustavljanje bankarskih kriza, zaštitu interesa klijenata, očuvanje stabilnosti i zdravlja bankarskog sistema, te očuvanje stabilnosti domaće valute.

Dajčman (2003) definiše cilj regulacije banaka kao maksimiziranje društvenog blagostanja, ali i dopunjava ovaj cilj i dodaje sljedeće:

1. Održanje stabilnosti bankarskog sektora postiže se osiguranjem depozita
2. Regulatorni nadzor i podnošenje regulatornih izvještaja centralnoj banci
3. Zaštita potrošača osigurava se određivanjem maksimalne kamatne stope na kredite
4. Regulacija raspodjele kapitala provodi se ograničavanjem maksimalne izloženosti banke prema jednom klijentu ili grupi klijenata
5. Monetarna kontrola uključuje upravljanje novčanim rezervama i diskontnim faktorima

Stehernik (2004) analizira istraživanja različitih autora koji povezuju društveno blagostanje kao cilj regulacije banaka s uvođenjem koncepta regulatornog kapitala, te razmatra računovodstveni i ekonomski kapital. Prema istraživanjima Stehernika (2004), društveno blagostanje se postiže kada su granični troškovi i granične koristi za banku, koje proizlaze iz potrebnog nivoa kapitala, izjednačeni. Granične koristi uključuju sigurnije poslovanje banke, mogućnost dobivanja dodatnog dužničkog kapitala, garancije za naplatu potraživanja i slično, dok vlasnici banke snose granične troškove. Viši nivo kapitala

donosi granične koristi, ali smanjuje profitabilnost kapitala s druge strane. Prisustvo sigurnosnih šema u bankarskom sistemu može izazvati moralni hazard jer podstiče banke da preuzimaju dodatne rizike, znajući da će vlasnici snositi troškove. Zaključak je da tržišno određen nivo kapitala banke obično bude ispod društvenog optimuma, a regulatorni kapital, određen zakonskim pravilima, uspostavlja ravnotežu između optimalnog nivoa kapitala s perspektive vlasnika i optimalnog nivoa s perspektive društva, navodi Stehernik (2004) u svom radu.

Rosenbluth i Schaap (2000) razlikuju prudencijalnu i profitnu regulaciju bankarskih sistema. Prudencijalna regulacija prenosi troškove postizanja finansijske stabilnosti na banke, tražeći održavanje određenog nivoa rezervi. Nasuprot tome, profitno orijentisana regulacija prebacuje troškove na poreske obveznike i korisnike finansijskih usluga. Rosenbluth i Schaap (2000) ističu da većina regulatornih sistema spada u jednu od ove dvije kategorije, iako se ponekad nalaze između ta dva ekstrema. Balansiranje između konkurencije i profita pomaže u razumijevanju kompromisa u međunarodnim regulatornim dogovorima.

2.1.1. Teoretski pregled stavova o regulaciji finansijskih sistema

Tri osnovna cilja na koje se može uticati u bankarskom sistemu su solventnost, likvidnost i djelotvornost, a postoji mnogo različitih teorije koje definišu korake regulatornih vlasti u postizanju tih ciljeva. Kindleberger, C.P. i Aliber, R (2006)

Metod, poznat kao teorija javnog interesa, implicira da neovisna regulatorna tijela oprezno prate finansijsku i makroekonomsku situaciju banaka i korisnika bankarskih usluga. Ova teorija analizira regulatorne politike i mogući utjecaj na javni interes i opće blagostanje društva. Odluke regulatora donose se s ciljem maksimiziranja dobiti za cjelokupno društvo, uz naglasak na postavljanju javnih interesa kao prioriteta. M. Žiravac Mladenović (2013)

Suprotna metoda je teorija zarobljavanja. Prema pomenutoj teoriji, samo regulirane institucije imaju korist od regulacije. Pristalice ove teorije tvrde da banke aktivno pokušavaju utjecati na regulatorna tijela kako bi ostvarile svoje interese. To često podrazumijeva neformalno lobiranje, pružanje različitih usluga ili zapošljavanje osoba iz regulatornih tijela kako bi se ostvarila benefit od regulacije. Marijana Žiravac Mladenović (2013)

Teorija javnog izbora nastoji riješiti sukob interesa regulatora kroz uspostavljanje regulacije koja omogućava bankama ostvarivanje dobiti iznad nivoa koji bi bio moguć u savršenoj konkurenciji, ali ispod nivoa koji bi se postigao na potpuno monopolističkom tržištu. Cilj je izbjeći radikalne pristupe i omogućiti bankama određenu monopolsku moć bez potpune kontrole tržišta. M. Žiravac Mladenović (2013)

2.2. Vrste regulacije banaka

Regulacija banaka obuhvata raznovrsne norme i propise koje bi banke trebale slijediti radi očuvanja stabilnosti finansijskog sistema, zaustavljanja zloupotreba i zaštite interesa štedišta. Ganić (2012)

U nastavku će biti obrađeno nekoliko ključnih aspekata regulacije.

2.2.1. Prudencijalna regulacija

Ganić (2012) ističe da je prudencijalna regulacija banaka osmišljena kako bi smanjila rizike u bankarskom poslovanju i osigurala stabilnost bankarskog sistema. Ova vrsta regulacije uključuje nadzor nad aktivnostima banaka, redovito praćenje njihovih operacija te postavljanje minimalnih kapitalnih zahtjeva koje banke moraju zadovoljiti. Cilj prudencijalnog nadzora je osigurati da banke posluju u skladu s propisima te da ne preuzimaju prevelike rizike koji bi mogli ugroziti njihovu finansijsku stabilnost. Ovom vrstom regulacije postavljaju se ograničenja na bankarske aktivnosti kako bi se zaštitila sigurnost i stabilnost bankarskog sektora. Prema Ganiću (2012), ovi propisi su ključni za sprječavanje štete nastale lošim upravljanjem u bankama. Stoga je uspostava adekvatnog regulatornog okvira od izuzetne važnosti kako bi nadzorni organi mogli efikasno provjeravati primjenu prudencijalne regulacije. Nedostatak adekvatnih prudencijalnih propisa može imati negativne posljedice za bankarstvo i sistemsku stabilnost finansijskog sektora.

Ključni elementi prudencijalne regulacije obuhvataju: Ganić (2012)

2.2.1.1. Kapitalna regulacija

Adekvatnost kapitala i njegova dostupnost su ključni faktori koji određuju sposobnost banke da se suoči s iznenadnim ekonomskim šokovima. Prema Ganiću (2012), adekvatnost kapitala se mjeri omjerom kapitala banke prema rizičnoj prilagođenoj aktivi. Smanjenje ovog omjera može ukazivati na povećanu izloženost banke riziku i moguće probleme u pogledu adekvatnosti kapitala. Takve informacije mogu biti jasan signal nacionalnim nadzornim organima da banka ima finansijskih poteškoća. Različite zemlje koriste različite elemente i metode prilikom izračuna bankarskog kapitala, što implicira da se kapital banke može sagledati kao sastavljen od tri osnovna stuba, navodi Ganić (2012):

- Prvi stub obuhvata dionički kapital i javno objavljene rezerve.
- Drugi stub obuhvata neobjavljene rezerve, rezerve od revalorizacije, opšte rezerve i rezerve za gubitke na kredite.

- Treći stub obuhvata subordinirane kratkoročne obveze (koje dospijevaju u roku dužem od dvije godine).

2.2.1.2. Likvidnosna regulacija

Ganić (2012) navodi u radu da likvidnosna regulacija obuhvata pravila i zahtjeve koje banke moraju poštovati kako bi održavale odgovarajući nivo likvidnosti. Likvidnost banke odnosi se na njen kapacitet da ispuni kratkoročne obaveze, odnosno da brzo pretvori svoju aktivu u gotovinu radi podmirenja obaveza prema klijentima i drugim vjerovnicima. Likvidnosna regulacija igra bitnu ulogu u održavanju stabilnosti finansijskog sistema i zaštiti interesa potrošača. Ukratko, likvidnost banke može se definirati kao njena sposobnost da poveća sredstva u aktivu i ispuni obaveze po dospelju bez stvaranja neočekivanih gubitaka. Ganić (2012)

2.2.1.3. Rizik kamatne stope

Koncentracija i alokacija slobodnih novčanih sredstava je osnovna funkcija banke, a banka to ostvaruje kroz prikupljanje depozita i odobravanje kredita. Banka je svakodnevno izložena kamatnom riziku konvertujući sredstva u svom poslovanju. Prema Maduri (2002) izloženost banke kamatnom riziku nastaje radi promjene kamatnih stopa, ali i disbalansa između rokova plasmana i izvora.

Osnovni dio prudencijalne regulacije je efikasno upravljanje rizikom kamatne stope i predstavlja sastavni dio upravljanja rizicima u bankarstvu. Šabanović (2012) ističe da je posljedica neočekivanog rizika kamatne stope smanjenje kamatnih prihoda i povećanje kamatnih troškova, a to rezultira manjim kamatnim maržama što se direktno odražava na manje prihode i manju vrijednost aktive. Vunjak i Kovačević (2006) u svom radu iznose da banke moraju voditi računa o rizicima, jer promjena nivoa kamatne stope direktno ugrožava prihode banke, te da su najčeći rizici kamatne stope kojima je banka izložena:

1. Rizik promjene kamatnih stopa
2. Likvidnosni rizik
3. Porezni rizik

Prema Ganiću (2012) prudencijalna regulacija obično proizlazi iz činjenice da su banke glavni igrači na finansijskom tržištu, a njihovo održavanje stabilnosti ekonomije jedne države ima šire posljedice za društvo. Bazelski sporazumi, posebno Basel III, predstavljaju međunarodni okvir prudencijalne regulacije koji postavlja standarde za kapital i likvidnost banaka s ciljem jačanja finansijskog sektora i smanjenja rizika nestabilnosti finansijskog sistema, te je njegov primarni cilj poboljšati propise, nadzor i adekvatno upravljati rizicima u bankarstvu. (BIS, 2019)

2.2.2. Regulacija rizika

Djelotvoran sistem upravljanja rizicima je obaveza svake banke, a to nadalje uključuje prepoznavanje, procjenu, kontrolu i izvještavanje o rizicima. Tušek, Žager i Barišić (2014) u svom radu navode da je svrha svakog poslovanja, uključujući i banke, optimiziranje dobiti i stvaranje dodatnih vrijednosti za vlasnike, a to zahtjeva konstantno prilagođavanje banke novonastalim uvjetima tržišta. Prema tome, prilagodbe uključuju stalnu sinergiju s okolinom, razvijanje i uvođenje promjena jer se okolina banke sastoji od kompleksnih veza s drugim okolinama, što može utjecati na poslovanja, stvarajući neizvjesnost koja se izražava upravo kroz termin rizika. Tušek, Žager i Barišić (2014)

Strategije upravljanja rizicima u bankama omogućuju prepoznavanje i razumijevanje rizika kojima su izložene, kao i implementaciju mjera za sprječavanje mogućih gubitaka. Kada je gubitak neizbježan, cilj je smanjiti njegov utjecaj, pa se upravljanje rizicima može opisati kao proces analize rizika i donošenja odluka o najefikasnijem načinu njihovog upravljanja. A risk management standard (2002)

Iz navedenog se može definisati cilj upravljanja rizikom, maksimalno povećanje stalne vrijednosti aktivnosti unutar banke, a u cilju ostvarivanja tog cilja, nužna je implementacija politike upravljanja unutar banke, kao i podrška njenog provođenja od strane viših rukovodećih nivoa. A risk management standard (2002)

2.2.2.1. Upravljanje kreditnim rizikom

Altman, Bharath i Saunders (2002) navode da je Globalna finansijska kriza (GFC, 2008) sa sobom donijela promjene ali i nametnula pravila koje banke moraju poštovati kako bi se izborile za opstanak na finansijskom tržištu. Upravljanje kreditnim rizikom u bankarstvu važno je zbog iskustava sa Globalnom finansijskom krizom, ali i zbog njegovog sve većeg utjecaja na finansijske performanse, rast i opstanak. Jedan od ključnih izvora prihoda komercijalnih banaka su krediti, stoga je upravljanje rizikom povezanog s kreditima značajno jer utiče na performanse banaka što Altman, Bharath i Saunders (2002) u svom radu jasno ističu spominjući i to da je banka važna u svakoj ekonomiji jer pružaju posebne funkcije i usluge.

Brown i Moles (2014) kreditni rizik definišu kao mogućnost da će ugovorna strana propustiti ispunjavanje svoje obaveze u skladu sa dogovorenim uvjerima, a Ndoka i Islami (2016) definišu glavni cilj upravljanja kreditnim rizikom kao maksimiziranje povrata banke koji je prilagođen riziku, ali uz održavanje prihvatljivog izvora izloženosti.

U današnjem dinamičnom poslovnom okruženju banke su izložene velikom broju rizika, a uspjeh bankarskog poslovanja ovisi o učinkovitom i efikasnom upravljanju kreditima. Prema Miletić (2008) čvrst okvir upravljanja kreditnim rizikom je važan za učinkovito

upravljanje kreditnim rizicima u cilju povećanja profitabilnosti i opstanka i banka treba uspostaviti:

1. Detaljna pravila za odobravanje kredita, uključujući prikupljanje podataka o finansijskom stanju korisnika kredita, namjeni kredita, izvorima za vraćanje kredita i vrijednosti obezbjeđenja.
2. Pravila za promjenu uslova kredita, posebno prilikom restrukturiranja nekvalitetne aktive, uz adekvatne procedure upravljanja rizikom.
3. Sistem za praćenje izloženosti riziku putem informacionih sistema i analitičkih tehnika.
4. Praćenje kompozicije i kvaliteta kreditnog portfolia, uz interno rangiranje rizika.
5. Pravila koja obavezuju komitente da procjenjuju izloženost kreditnom riziku u nepovoljnim uslovima.
6. Procedure za blagovremeno poboljšanje stanja kredita i drugih izloženosti, posebno "nekvalitetne aktive."

Iz svega navedenog možemo zaključiti da bi banke trebale imati detaljne politike i procedure upravljanja rizicima, posebno kreditnim rizikom koja bi trebala biti usklađena sa veličinom banke i strukturom kapitala.

2.2.2.2. Upravljanje kamatnim rizikom

Brunnermeier i Sannikov (2014) ističu da su učesnici na finansijskom tržištu, posrednici, izloženi riziku kamatne stope. Posrednici imaju mnogobrojne vrste izloženosti koje proizilaze iz razlika u toku gotovine između stavki bilansa, kao i ugovornih ili ugrađenih opcija. Brunnermeier i Sannikov (2014) također ističu da posrednici imaju širok spektar alata za upravljanje sredstvima i obavezama, a da se ne usklađuje u potpunosti sa potencijalnim promjenama kamatnih stopa iz nekoliko razloga. To znači da finansijski tržišni instrumenti mogu biti nepotpuni, a da potpuna zaštita može biti zabranjena zbog povećanih troškova i da izloženost kamatnom riziku može biti jedan od izvora prihoda. Prema tome, finansijski posrednici su izloženi kamatnom riziku, što može imati značajne posljedice za finansijsku stabilnost i makroekonomske rezultate u lošim uslovima. Brunnermeier i Sannikov (2014)

Prema Van Greuning, Bratanović-Brajlović (2003) efikasno upravljanje kamatnim rizikom uključuje prudencijalno vođenje strukture aktive i pasive s ciljem kontrolisanja efekata promjena kamatnih stopa na finansijske rezultate. Slijepčević i Živko (2008) u svom radu navode da upravljanje kamatnim rizikom banke obuhvata uspostavljanje i sprovođenje sigurne i prudencijalne politike kamatnih stopa, razvoj i primjenu odgovarajućih metoda

mjerenja izloženosti kamatnom riziku, razvoj i primjenu efikasnog sistema upravljanja kamatnim rizikom, te uspostavljanje i primjenu kontrolnih procedura.

Slijepčević i Živko (2008) ističu da politika svake pojedinačne banke diferencira značaj i specifičnost upravljanja rizikom kamatne stope što zavisi od veličine banke, kompleksnosti pozicija aktive i obaveza, izloženosti kamatnom riziku i tolerancije na rizik, kao i rizičnog profila banke. Slijepčević i Živko (2008) u svom radu također ističu da su razvijene različite tehnike mjerenja, kao što su tehnika jaza, mjerenje osjetljivosti zarade banke na promjene kamatnih stopa, simulacijske tehnike, te da su istraživanja raznih autora pokazala da svaka od metoda ima nedostatke, te se preporučuje koristiti više metoda, dok bi izabrane tehnike mjerenja trebale biti u skladu s usvojenom strategijom banke.

2.2.2.3. Upravljanje valutnim rizikom

Burkhards i Ulry (2003) valutni rizik definišu kao mogućnost doživljavanja gubitka ili nepostizanja predviđenih profita zbog varijacija deviznog kursa na tržištu, u nepovoljnom smjeru u odnosu na usvojenu poziciju. Prema pomenutim autorima, valutni rizik u banci može se javiti u bilo koje vrijeme jer ga nije moguće predvidjeti, zbog toga svaka banka primjenjuje različite metode kako bi spriječila ovaj rizik. Banka mora stvoriti kompleksan sistem procjene da bi bila u stanju da se zaštiti od ovog rizika. Fluktuacije deviznog kursa negativno utiču na djelatnosti učesnika na finansijskom tržištu, što uključuje i bankarsku djelatnost.

Također, Burkhardts i Ulry (2003) navode u svom radu da se u upravljanju valutnim rizikom, odluka o alokaciji kapitala u različite aktive, često donosi nezavisno od odluke o određivanju optimalnog valutnog hedža za cjelokupan portfolij. Prema njima, neiskorišteni profiti mogu postojati radi nedostatka zajedničkog pristupa optimizacije, a devizni rizik nastaje kada su banka ili drugo preduzeće suočeni s neravnotežom u valutnoj strukturi, odnosno kada su plasmani ili ostvareni prihodi u jednoj valuti, a izvori ili obaveze u drugoj valuti. Sve banke trebaju pažljivo pratiti valutne razlike, identifikovati ih i redovno izvještavati rukovodstvo kako bi ih neutralisale u slučaju nepovoljnog kretanja kursa. Također, banke bi trebale obratiti pažnju na situacije kada su njihovi klijenti, korisnici kredita, izloženi deviznom riziku. To je posebno važno u situacijama kada klijent dobija kredit od banke u jednoj valuti, a sredstva ili ostvareni prihod su mu u drugoj valuti. Razlozi za takve aranžmane obično uključuju niže kamatne stope, navode Burkhardts i Ulry (2003). Na osnovu navedenog, zaključak je da svaka banka teži minimiziranju ili eliminaciji valutnog rizika primjenjujući različite utvrđene tehnike koje će doprinijeti stabilnosti deviznog kursa.

2.2.3. Međunarodna regulacija

Međunarodna regulacija u bankama odnosi se na niz standarda, propisa i smjernica koje banke trebaju poštovati kako bi osigurale transparentnost, stabilnost i integritet bankarskog sektora. Ova regulacija ima za cilj zaštitu interesa deponenata, investitora i cjelokupne finansijske stabilnosti. BIS (2019). Više o ovom dijelu biti će u nastavku ovog rada.

2.3. Razlozi i svrha regulacije

Povećane aktivnosti na polju regulacije banaka, u poređenju sa drugim vrstama kompanija opravdane su zbog same činjenice da se bilans stanja banke u velikoj mjeri razlikuje od bilansa stanja obične, nefinansijske kompanije. Mladenović (2013)

Mladenović (2013) isitče da preporuke Bazelskog komiteta za superviziju banaka počivaju na činjenicama koje zastupaju interese javnosti prilikom postavljanja regulatornog režima:

1. Na finansijskim tržištima postoje značajne tržišne nepravilnosti
2. Bankarski supervizor mora biti u stanju da, makar djelimično, prevaziđe te nepravilnosti
3. Supervizori imaju namjeru da poprave tržišne nepravilnosti i time poboljšaju poslovanje banaka

A da se, prema Mladenović (2013) regulacija bankarskog sektora može se podijeliti na dvije skupine interesa:

1. Javni interes u regulaciji banaka
2. Privatni interesi u regulaciji banaka.

2.3.1 Javni interesi u regulaciji banaka

Mladenović (2013) u svom radu „Razlozi i interesi za regulaciju banaka“ govori o nepravilnostima koje ograničavaju tržište, sa posebnim osvrtom na bankarski sektor, gdje monopol, koji uništava konkurenciju, asimetrije informacija, koje otežavaju stvaranje, verifikaciju i sprovođenje ugovora i greške u zakonodavstvu, koje dodano komplikuju situaciju, stvaraju potrebu za djelovanjem državnih agencija radi unapređenja društvenog blagostanja.

Javni interesi, poput zaštite korisnika finansijskih usluga od prevare i manipulacije, očuvanje ekonomske stabilnosti, prema Mladenović (2013), zahtjevaju regulaciju banaka. Siguran i transparentan bankarski sistem gradi povjerenje među štedišama, što je ključno za ekonomski razvoj, dok je pitanje težine zadataka regulatora, posebno u malim

ekonomijama podložnim ekonomskim šokovima, izuzetno bitno. Izazovi u regulatornom okviru koji se odnose na direktno uplitanje države u poslovanje banaka treba izbjegavati, a Mladenović (2013) naglašava potrebu tržišta da sama reaguju na potrebu zaštite, dok uloga države ostaje ključna u postavljanju regulatornih okvira.

Uprkos različitim interesima u regulaciji banaka, očuvanje stabilnosti ostaje ključno, a istraživanja ističu da se privatni i javni interesi često miješaju. Samo kroz balansiran pristup, država može podržati ekonomski razvoj, smanjiti rizik od finansijskih kriza i očuvati povjerenje u bankarski sektor. (Mladenović, 2013)

2.3.2 Privatni interesi u regulaciji banaka

Pored javnih interesa u regulaciji, Mladenović (2013) prepoznaje i privatne interese politički uticajnih grupa u cilju postizanja maksimizacije bogatstva i političkog utjecaja. Banke su bile ključni izvor finansiranja vojske u 13. vijeku u Evropi, što je postavilo temelje privatnim interesima u regulaciji banaka.

U tranzicijskim zemljama, u modernom kontekstu, bankarski sistem često služi kao osnovni izvor finansiranja vlada, često s političkim ciljem. Privatni interesi se često nameću kroz politički utjecaj za dodjelu kredita politički poželjnim strankama, iako postoji aspekt javnih interesa u tom segmentu, ističe Mladenović (2013). Nadalje, iako su vladini službenici često ključni u regulatornom procesu, utjecajne banke i privredni interesi mogu utjecati na regulatora putem političkih veza. Sve ovo ukazuje na potrebu za većom tržišnom disciplinom kako bi se izbjegle manipulacije regulatornim okvirom, dok stalne promjene u orijentaciji regulacije banaka proizilaze iz konstantnog prebacivanja snaga između vladinih službenika i privatnih interesa, što se dešava pod utjecajem konkurencije, tehnoloških promjena i političkih faktora. Mladenović (2013)

Zaključak Mladenović (2013) je da je kombinacija javnih i privatnih interesa u pozadini bankarske orijentacije konstantna, a da od dinamike političkih i ekonomskih sila zavise promjene, stoga je izuzetno važno znati prepoznati mješavinu interesa i napraviti balans kako bi se osigurala odgovarajuća bankovna regulacija.

2.4. Aspekti regulacije banaka

Regulatorni okvir banaka pruža vlastita alate za suočavanje s rizicima čiji je primarni uzročnik brzi rast kamata. Jasno definisani minimalni kapitalni i likvidnosni zahtjevi, poput onih u Bazel III standardima, o čemu će biti više u nastavku ovog magistarskog rada, prema Mladenović (2013) opremaju banke rezervom kako bi izdržale promjene kamatnih stopa koje su nepovoljne za bankarsko poslovanje i kako bi stekle vrijeme za rješavanje strukturalnih slabosti.

U ovom radu su ranije spomenuti događaji iz 2008 povezani sa Globalnom finansijskim krizom koji su rezultirali uvođenjem strožijih pravila regulacije banaka radi neobuhvatanja rizika, kao što su rizici rastućih kamatnih stop, koji su doveli do krize.

Međutim, regulacija sama ne može riješiti sve kanale kroz koje više kamatne stope utječu na održivost banke. Minimalni regulatorni zahtjevi su, po dizajnu, uski u obimu i nisu prilagođeni profilu rizika svake banke. Jednostavno, ne postoji razuman nivo minimalnog kapitala i likvidnosti koja može učiniti banku održivom ako ima neodrživ poslovni model ili loše upravljanje, zato je nadzor toliko važan, ističe Mladenović (2013).

U svom radu „Razlozi i interesi za regulaciju banaka“, Mladenović (2013) dijeli aspekte regulacije banaka na nekoliko segmenata:

1. Ograničenja djelatnosti banaka i pravila za njihovo osnivanje
2. Minimalno potrebni kapital koji banka mora da održava
3. Ovlasti koje se daju supervizornom tijelu
4. Sigurnosne mreže koje postoje u državi
5. Monitoring banaka od strane privatnog sektora,
6. Državno vlasništvo u bankama kao najprodorniji oblik državne kontrole
7. Ograničenja djelatnosti banaka i pravila za njihovo osnivanje

Mladenović (2013) navodi da se u istraživanja više autora regulacije banaka navode argumenti za i protiv strogih regulatornih pravila kojima se nameću pravila bankama čime se ograničava njihov angažman u određenim djelatnostima, poput, investiranja u nekretnine, trgovine vrijednosnim papirima, osiguraja i ulaganja u nefinansijske kompanije.

Barth, Caprio i Levin (2006) definišu argumente koji podržavaju restrikcije u regulaciji banaka, a to uključuje:

1. Pojava konflikta interesa: Banke mogu davati kredite povezanim osobama po povoljnijim uslovima nego što bi te osobe dobile na osnovu njihovog kreditnog rejtinga
2. Rizik moralnog hazarda: Širenje poslovanja banke može povećati sklonost ka riziku kako bi se ostvarili veći prinosi
3. Poteškoće u nadzoru: Obimne bankarske aktivnosti i povezanost sa nefinansijskim sektorom mogu stvoriti složene poslovne sisteme koji su teški za monitoring

4. Poteškoće u primjeni disciplinskih mjera: Velike banke mogu imati preveliku ekonomsku i političku moć, što otežava sprovođenje disciplinskih mjera
5. Negativan utjecaj na tržišnu konkurenciju: Veliki finansijski konglomerati mogu smanjiti konkurentnost i efikasnost finansijskog sektora

Bart, Caprio i Levin (2006) ističu da postoje i teorijski razlozi koji podržavaju šire djelovanje banaka u finansijskom sektoru i da ograničenja aktivnosti banaka mogu otežati iskorištavanje ekonomije obima, smanjiti vrijednost banaka i otežati upravljanje rizikom. U istom radu se Bart, Caprio i Levin (2006) zalažu za manje restrikcije bankarskog sistema čime se dovodi do smanjenja cijene kapitala, povećanja operativne efikasnosti, pozitivnih efekata diverzifikacije, te da su prednosti neograničavanja brojne, ističući smanjenje izloženosti banke sistemskom riziku kao jednu od prednosti.

2.4.1. Minimalno potrebni kapital koji banka mora da održava

U ovom magistarskom radu više puta je spomenuto da su banke obavezne održavati određeni iznos kapitala koji služi za pokrivanje potencijalnih gubitaka ili rizika kojima je banka izložena. Veličina banke i vrsta aktivnosti koju banka provodi diktiraju kapitalne odnose, a Anderson i Enger (2013) u svom radu navode da banke pružaju usluge koje su ključne za ekonomiju, što primarno uključuje kreditiranje pravnih i fizičkih lica, dok je pružanje bankarskih usluga tokom kriza otežano, stoga svaka bankarska kriza ima svoj ekonomski trošak. Prema Anderson i Enger (2013), povećanje kapitala banke dovodi do finansijske stabilnosti smanjenjem rizika skupih bankarskih kriza, ali se troškovi finansiranja banaka mogu povećati ako se od njih zahtjeva da finansiraju aktive većim kapitalnim udjelom. Anderson i Enger (2013) navode da će kamatne stope porasti ukoliko se banka odluči za strategiju prenošenja troškova na klijente, odnosno zajmoprimce, što će paralelno imati negativan uticaj na rast bruto domaćeg proizvoda, stoga se prilikom ocjenjivanja adekvatnosti kapitala banke, ekonomski trošak skupljeg kredita mora računati u odnosu na koristi od manje skupih kriza.

Banke su ključni učesnici na finansijskom tržištu i svaka bankarska kriza ima značajne troškove, stoga je uloga države u postavljanju zahtjeva za kapitalom bitna. Anderson i Enger (2013) definišu regulativu koja sadrži tri kategorije zahtjeva za kapital koje banke moraju ispuniti:

1. Zahtjevi za adekvatnost kapitala prema riziku težine kapitala namijenjeni su osiguravanju da je kapital banaka adekvatan u odnosu na njihov rizik od gubitka
2. Zahtjev za omjerom poluge ima za cilj osigurati da banke finansiraju kredite i druge aktive s dovoljnim udjelom Tier 1 kapitala, neovisno o procjeni rizika gubitka

3. Minimalni zahtjevi za prihvatljive obaveze i vlastiti kapital (MREL) osmišljeni su za osiguranje efikasnog upravljanja krizom banaka bez potrebe za korištenjem javnih sredstava

2.4.2. Ovlasti koje se daju supervizornom tijelu

Financijska stabilnost regulatora je jedan od zajedničkih ciljeva, a na globalnom tržištu ta se stabilnost postiže suradnjom nadzornih organa, agencija i osiguranjem adekvatnosti kapitala banaka. Chorafas (2008) ističe važnost adekvatnosti kapitala, a u slučaju da adekvatnost kapitala izostane, strategija regulatora G-10 je korištenje minimalnih troškova koja je u značajnoj mjeri u skladu s misijom koju je uspostavio statut centralnih banaka, a koja ima nekoliko osnovnih funkcija:

1. Uloga monetarne politike
2. Uloga pozajmljivača posljednjeg utočišta
3. Uloga kontrole i monitoringa sektora banaka

2.4.3. Sigurnosne mreže koje postoje u državi

U zemlji bez sistema osiguranja depozita, klijenti banaka su izloženi većem riziku u slučaju bankrota. Ukoliko banka ne može ispuniti svoje obaveze, klijenti moraju čekati da dobiju novac kroz proces likvidacije ili stečaja, međutim, postoji rizik da neće biti dovoljno sredstava da se pokriju sva potraživanja. Mnogi ljudi, pogotovo u zemljama u tranziciji, zbog nedovoljnog znanja o rizicima koje banka preuzima odlučuju se čuvati novac izvan banaka. (FDIC, 2014)

Miletić (2008) u svom radu govori o sistemu osiguranja depozita kao ključnoj komponenti u bankarskom sistemu koja pruža zaštitu štedišama u slučaju bankrota banke. Prema autorici, sistem osiguranja depozita obično je organizovan putem državnog fonda i garantuje povrat novca štedišama do određenog iznosa ukoliko banka propadne.

2.4.4. Monitoring banaka od strane privatnog sektora

Bart, Caprio i Levin (2006) posebno su se fokusirali na regulaciju banaka, a između ostalog ističu da monitoring banaka od strane privatnog sektora može predstavljati dopunski pristup tradicionalnom nadzoru i regulaciji. Supervizorska tijela mogu podsticati privatni sektor da pruži veći nazor nad bankama, a način za postizanje tog cilja je javno i transparentno objavljivanje revizorskih izvještaja i ocjena rejting agencija. Bart, Caprio i Levin (2006)

S druge strane, Miletić (2008) u svom radu ističe da postoji rasprava o efikasnosti privatnog monitoringa, posebno u zemljama u tranziciji. Prema Miletić (2008), neki zagovornici smatraju da su u zemljama sa slabo razvijenim institucionalnim okvirom potrebni jaki službeni supervizori kako bi se ograničila ili spriječila zloupotreba moći, dok drugi smatraju da tržišna disciplina može biti od koristi za nadgledanje i kontrolu bankarskog sistema.

2.4.5. Državno vlasništvo banaka

Perspektive zagovornika javnog i privatnog interesa, pitanje finansijske stabilnosti i socijalne pravednosti i efikasnosti kapitala je područje razmatranja državnog vlasništva nad bankama, o čemu Miletić (2008) detaljno govori u svom radu. Miletić (2008) ističe da su na jednoj strani zagovornici javnog interesa koji ističu potencijal državnih banaka da podrže društveno poželjne institucije, pruže sigurnost građanima i osiguraju stabilnost bankarskog sektora. Zagovornici javnog interesa smatraju da državno vlasništvo omogućava podršku strateškim projektima. S druge strane postoje i zagovornici privatnih interesa, a koji ukazuju na nedostatke favoriziranja javnih preduzeća koje često karakteriše državno vlasništvo nad bankama. Miletić (2008) Zagovornici privatnih interesa smatraju da su banke sa većinskim privatnim kapitalom efikasnije i da bolje podržavaju ekonomski rast jer su podložne tržišnim pritiscima i samim tim jače regulisane. Miletić (2008)

3. REGULACIJA KAPITALA BANAKA

Ganić (2012) se u svojoj knjizi „Međunarodna regulacija u bankarstvu“ detaljno dotiče teme regulacije kapitala banaka koji definiše kao postavljanje standarda i pravila koje svaka banka mora poštovati u vezi s njihovim novčanim sredstvima koja su im dostupna za pokrivanje rizika. Regulacija dolazi od nadležnih tijela, centralne banke ili finansijske agencije, te joj je osnovni cilj osigurati stabilnost finansijskog sektora i zaštititi interes štediša i investitora. Ganić (2012) isto tako ističe da su uvođenje i primjena pravila u finansijskom sektoru i nadzor finansijskom sektoru ključni u suzbijanju moralnog hazarda i podsticanja efikasne alokacije resursa od strane finansijskih posrednika.

Tokom 1980-tih i 1990-tih godina, mnoge zemlje u razvoju započele su proces tranzicije supervizijskih sistema u skladu sa Bazelskim standardima koji su tada prvi put predloženi. Ganić (2012) isitče da proces nije protekao bez problema i da je brza finansijska liberalizacija doprinijela povećanju finansijskih kriza. Odgovor na finansijske krize bio je uvođenje novih standarda u bankarskom sektoru sa ciljem da se poboljša regulacija, međutim, značajne razlike među zemljama u svijetu i dalje postoje kada je u pitanju primjena Bazel standarda. Ganić (2012)

U vrijeme kada su Bazelski standardi objavljeni, neke tranzicione zemlje su imale veoma nizak koeficijent adekvatnosti kapitala, dok druge tranzicione zemlje nisu imale propisane

zahtjeve adekvatnosti kapitala. Prema podacima objavljenim od strane World Word Bank (2001) od 103 zemlje koje su obuhvaćene izvještajem World Word Bank, samo sedam banaka je imalo koeficijent adekvatnosti kapitala ispod 8%, 29 banaka imalo je koeficijent adekvatnosti od 10% ili više, a ostale banke su udovoljile standardima. Ova informacija se odnosi na period od 1998-1999 godine.

U nastavku teksta će biti razmotreni osnovni principi i karakteristike Bazela I, II i III, s posebnim naglaskom na utjecaje koje Bazela III ima na bankarski sektor Bosne i Hercegovine

3.1. Bazelski odbor za bankarsku superviziju (BCBS)

Bazelski odbor za bankarsku superviziju, osnovan 1974 kao nezavisno tijelo koje djeluje pod pokroviteljstvom Banke za međunarodna poravnanja (BIS) u Baselu, u Švicarskoj, je međunarodna organizacija koja se bavi uspostavljanje standarda i smjernica za nadzor banaka. BIS (2008)

Primarni cilj Bazelskog odbora je unaprijediti stabilnost i integritet međunarodnog finansijskog sistema putem razvoja standarda za regulaciju banaka. BIS (2008)

Neki od najpoznatijih Bazel standarda uključuju: Ganić (2012)

1. Bazel I: Ovaj standard, predstavljen 1988. godine, postavio je osnovne zahtjeve za kapital banaka kako bi se osiguralo da posjeduju dovoljno kapitala za pokriće mogućih gubitaka. Glavni indikator bio je kapitalni omjer, koji je nalagao bankama da održe određeni postotak kapitala u odnosu na procijenjene rizike.
2. Bazel II: Predstavljen 2004. godine, unaprijedio je prethodni standard pružajući naprednije metode za procjenu rizika i kapitalnih zahtjeva banaka. Ovaj standard također je stavio naglasak na poboljšanje transparentnosti i nadzora nad bankama.
3. Bazel III: Bazel III je najnoviji set standarda koji su objavljeni kao odgovor na financijsku krizu 2007-2008. Ovaj standard ima za cilj dodatno jačanje bankarskog sektora kroz veće kapitalne zahtjeve, bolju likvidnost i poboljšanu nadzornu funkciju.

3.1.1. Bazel I

Bazel I je prvi Bazelski standard objavljen 1988 godine od strane BIS-a i predstavlja okvir za minimalne zahtjeve za kapitalom, a koji je oblikovan radi povećanja sigurnosti i nadzora međunarodnog bankarskog poslovanja. BIS (1988) Bazel I kao prvi nivo nadzora bankarskog sektora, a čiji je set pravila stupio na snagu nekoliko godina od prvog objavljivanja, 1993 godine, pravoshodno je bio fokusiran na kreditni rizik, a druge vrste rizika prepuštene su nacionalnim regulatorima. Ganić (2012).

Fokusiranost Bazel I pravila isključivo na kreditni rizik bio je kako bi se magao definisati potreban iznos kapitala koji banke moraju imati u odnosu na rizičnost bankarskih bilansnih i vanbilansnih pozicija, ističe Tarullo D.K (2008).

U tabeli 1. prikazani su stubovi gdje stub 1 predstavlja primarni kapital, a stub 2 sekundarni kapital, a uvedena su i određena ograničenja gdje je osnovni kapital stuba 2 ograničen najviše na 100 % osnovnog kapitala stuba 1, navodi Ganić (2012) u svojoj knjizi „Međunarodna regulacija u bankarstvu“.

Tabela 1. Definicija kapitala Bazel I

Stub 1

- Uplaćeni kapital

Objavljene rezerve (zadržana dobit, zakonske rezerve...)

Stub 2

- Neobjavljene rezerve

Revalorizacija aktive

Opšte rezerve za neidentifikovane ili potencijalne gubitke

Hibridni instrumenti (moraju biti neosigurani i u potpunosti uplaćeni)

Subordinirani dug (max 50 % stuba 1., min. 5 godina - diskontni faktor za kraća dospjeća

Odbici: Od stuba 1 - Goodwill

Od stuba 1 i stuba 2 - ulaganje u nekonsolidovane filijale

Ograničenja

Elementi stuba 2 ograničeni su maksimalno na 100% ukupnog iznosa stuba 1

Subordinirani dugovni instrumenti ograničeni su maksimalno na 50% elemenata stuba 1

Rezerve za kreditne gubitke ograničene su na maksimalno 1,25 procentnih poena

Izvor: BIS (1988)

3.1.1.1. Prednosti i nedostaci Bazela I

U dopunjenom tekstu objavljenom od strane Noor H. u Wall Street Oasis-u (2023) o Bazel I standardu istaknuto je da je Basel I rezultirao povećanjem adekvatnosti kapitala za međunarodne banke nakon njegove primjene, što je poboljšalo praksu upravljanja kapitalom i pomoglo bankama da ostvare konkurentnu jednakost među sobom. Zbog globalizacije i uvođenja međuzavisnosti banaka na međunarodnom nivou, Basel I je uveden da olakša ekonomije različitih zemalja i ojača ove prakse kako bi se izbegao neuspeh i bankrot. Međutim, Basel I nije obuhvatio druge vrste rizika što je rezultiralo nedovoljnom procjenom praksi banaka i ukupnih performansi upravljanja jer nudi parcijalni i slab sistem upravljanja rizicima. Noor H. Wall Street Oasis (2023)

Ganić (2012) u svom radu navodi da je Basel I pokazao limitirane kapacitete u dijelu osjetljivosti na rizik, bez pružanja dovoljno argumenata bankarima, supervizorima i tržištu pri mjerenju rizika velikih i kompleksnih bankarskih grupacija. Svi zajmovi, osim hipotekarnih, smatrani su jednako rizičnim, a prema Ganiću (2012) banke su izmjenom strukture plasmana davale prednost visokorizičnim ulaganjima na štetu niskorizičnih ulaganjima unutar istih pondera. Polazna osnovica Bazela I, prema pomenutom autoru, je da je banka imala isti nivo kreditnog rizika.

Hall Scott (2005) u svom radu ističe da Basel I nije pružao podstrek za primjenu tehnika kojim će se smanjiti kreditni rizik, kao što je upotreba kreditnih derivata i da su ovi nedostaci Bazela I standarda doveli do pogrešne alokacije kapitala, ali i do prekomjernog preuzimanja rizika.

Navedeni nedostaci Bazela I rezultirali su primjenom Bazela II, o čemu će biti više rečeno u nastavku rada. Basel II i Basel III uvedeni su da kako bi poboljšali performanse međunarodnog bankarskog sektora i smanjili pojavu finansijske krize.

U nastavku rada donosim prednosti i nedostatke Bazela I koje je Ganić (2012) u knjizi "Međunarodna regulacija u bankarstvu" detaljno obradio, a koji nam služe kao polazna osnova analize Međunarodnih regulacionih okvira, što će biti posebno važno u dijelu rada koji se bavi Bazel III standardom koji je nastao kao odgovor na globalnu finansijsku krizu koja se desila 2008 godune.

Prednosti Bazela I: Ganić (2012)

1. Identifikacija ključnih kategorija kapitala: Bazelski sporazum je uspio identificirati primarni ili osnovni kapital i sekundarni ili dodatni kapital, pružajući jasne smjernice nadzornim agencijama.
2. Uvođenje formalnog standarda za kapital: Prvi formalni standard za kapital je uveden, uzimajući u obzir izloženost banke rizicima od vanbilansnih transakcija, što je doprinijelo boljoj procjeni rizika i adekvatnosti kapitala.

3. Harmonizacija omjera adekvatnosti kapitala: Implementacija Bazela 1 rezultirala je harmonizacijom omjera adekvatnosti kapitala među međunarodno aktivnim bankama, čime se osigurala stabilnost i ispravnost poslovanja.
4. Široka implementacija: Bazelski sporazum je bio uspješno implementiran u velikom broju zemalja, uključujući članice Bazelskog komiteta i druge zemlje, čime je osigurana šira finansijska stabilnost.

Nedostaci Bazela 1: Ganić (2012)

1. Nedostaci u mjerenju rizika: Bazelski sporazum nije pružao dovoljno argumenata za mjerenje rizika velikih i kompleksnih bankarskih grupacija, što je rezultiralo nesmotrenom procjenom rizika i pogrešnom alokacijom kapitala.
2. Nedovoljna osjetljivost na rizike: Bazel 1 je pokazao limitiranu osjetljivost na rizike, ne pružajući dovoljno diferencijacije između različitih kategorija kreditnog rizika, što je rezultiralo nedovoljno preciznim određivanjem potrebnog nivoa kapitala.
3. Nedostatak podsticaja za umanjene kreditnog rizika: Sporazum nije dopuštao neting niti pružao podsticaje za primjenu tehnika umanjena kreditnog rizika, kao što su kreditni derivati, što je ograničilo efikasnost mjerenja i upravljanja rizikom.
4. Nedovoljna prilagodljivost: Bazel 1 nije bio dovoljno prilagodljiv novim izazovima i promjenama na globalnim finansijskim tržištima, što je rezultiralo nedostatkom adekvatne reakcije na krize i finansijska previranja.

3.1.2. Bazel II

U junu 2004. godine bazelski odbor izdao je revidirani okvir za adekvatnost kapitala, Bazel II, koji je složeniji i detaljniji u poređenju sa Bazel I okvirom.

Finansijski sistem prošao je ključne promjene od izdavanja Bazela I koji je imao značajne nedostatke u tačnom mjerenju rizika, kao što je nedostatak metode za uzimanje u obzir kreditnog rejtinga korporativnog zadužioca, a Ganić (2012) navodi te nedostatke kao razlog uvođenja novih kapitalnih zahtjeva u Bazelu II. Ganić (2012) dalje navodi da glavni kapitalni zahtjevi od 8% i dalje stoje kao ključno pravilo Bazela II, ali da su izračuni ponderisanog rizika podvrgnuti značajnim izmjenama. Svrha detaljnih izračuna u Bazelu II je stvaranje okvira koji je osjetljiviji na rizik i koji tačnije mjeri rizik povezan sa određenim izloženostima. Cilj je također jačanje sigurnosti i stabilnosti međunarodnog bankarskog sistema, ne čineći regulaciju adekvatnosti kapitala izvorom nejednakosti među međunarodno aktivnim bankama. Ganić (2012) ističe da Bazel II okvir nije namijenjen smanjenju ukupnog iznosa regulatornog kapitala koji banke drže, čak i ako će se određene banke suočiti sa povećanjem kapitalnih zahtjeva nakon što novi okvir bude implementiran.

Ganić (2012) naglašava da Bazel II postavlja minimalne zahtjeve za međunarodno aktivne banke, koje su slobodne da drže bilo koji odnos kapitala koji smatraju prikladnim, sve dok se poštuje 8%.

Polazna osnova Bazela 2 definisana je potrebom domaćih supervizora da, prije njegove primjene, pažljivo razmotre njegove osnovne predušlove u pogledu: (Ganić, 2012)

1. Razlozi za potrebu takvog sporazuma: Ovo uključuje računovodstvene principe i praksu, kao i stepen njihove primjenjivosti.
2. Karakteristike pojedinačnih banaka: To obuhvata nivo diverzifikacije poslovnih aktivnosti, sisteme za upravljanje rizikom, te rizike povezane s poslovanjem.
3. Funkcije supervizora: Ovo uključuje dostupne kadrovske i organizacione resurse za nadzor i njihovu primjenu.

3.1.2.1. Struktura Basela II

Bazel II je dizajniran kako bi poboljšao način na koji regulatorni kapital odražava osnovni rizik. Sastoji se od tri "stuba" koji uokviruju ključne principe novog režima. Zajedno, oni daleko prevazilaze mehanički proračun minimalnih nivoa kapitala postavljenih Bazelskim sporazumom I, omogućavajući zajmodavcima da koriste svoje vlastite modele za proračun regulatornog kapitala dok istovremeno traže da uspostave kulturu u kojoj je upravljanje rizikom u središtu organizacije, sve do najvišeg menadžerskog nivoa. Arif Pasha, Swamy, Skrivenkataramana (2012)

Arif Pasha, Swamy, Skrivenkataramana (2012) u radu istuču da efikasno funkcionisanje tržišta zahtijeva da učesnici imaju povjerenje u stabilnost i sposobnost transakcija jedni s drugima, te da pavića o kapitalu podstiču ovo povjerenje jer zahtijevaju od svakog člana finansijske zajednice da ima, između ostalog, adekvatan kapital kako bi zaštitio deponente i ugovorne partnere finansijske organizacije od rizika izloženosti banke na i izvan bilansa. Autori ističu da su na vrhu liste kreditni i tržišni rizici, i da nije iznenađujuće što se od banaka zahtijeva da odvoje kapital za pokrivanje ova dva glavna rizika. Standardi kapitala trebaju biti dizajnirani tako da omoguće firmi da apsorbiraju svoje gubitke, i u najgorem slučaju, da omoguće firmi da zatvori svoje poslovanje bez gubitaka za klijente, ugovorne partnere i bez narušavanja urednog funkcionisanja finansijskih tržišta. Arif Pasha, Swamy, Skrivenkataramana (2012) Na grafikonu 1. prikazana je polazna osnova Bazela II koja je struktuisana na način da podrži globalne ciljeve finansijske stabilnosti i bolje upravljanje rizikom. Balthazar (2006) navodi tri stuba kao najbolji način kojima se naglašava pitanje sigurnosti banaka u svijetu:

- Prvi stub obuhvata zahtjeve u pogledu očuvanja adekvatnosti kapitala,
- Drugi stub obuhvata zahtjeve u pogledu supervizorskog nadzora i

- Treći stub predstavlja zahtjeve u pogledu očuvanja tržišne discipline

Primjena Bazela II je kompleksna i zahtijeva značajne resurse i prilagodbe, ali donosi koristi u vidu stabilnijeg i otpornijeg bankarskog sektora. Dalji razvoj ove regulative doveo je do Bazela III, koji uvodi dodatne mjere za jačanje kapitalne i likvidne pozicije banaka, posebno u svjetlu globalne finansijske krize koja je pokazala slabosti prethodnih okvira. Ovaj integrirani pristup doprinosi smanjenju sistemskog rizika i jačanju povjerenja u globalni finansijski sistem, što je ključno za dugoročnu ekonomsku stabilnost. Balthazar (2006)

Grafikon 1. Pregled okvira Basela II

Izvor: Balzhazar (2006)

Stopa adekvatnosti kapitala kod Bazela I bila je rezultat okvirne procjene, a kod Bazela II vrijednost adekvatnosti kapitala direktno je izvedena iz standardizovanog modela mjerenja kreditnog rizika, ističe Ganić (2012). Isti autor navodi da iznos potrebnog kapitala treba biti usklađen sa internim procjenama banke, odnosno, banka sama procjenjuje adekvatan nivo kapitala na osnovu obračuna izloženosti riziku.

3.1.3. Basel III

U decembru 2010 godine, Bazelski Komitet objavio je sveobuhvatnu regulatornu reformu, Basel III. Basel III je uveden kao odgovor na Globalnu finansijsku krizu 2008-2009 godine kao odgovor na glavne nedostatke Basel I i Basel II standarda. Nedovoljna sposobnost apsorbovanja kapitala, prekomjerna finansijska poluga, sistemski rizik, neadekvatno upravljanje likvidnošću, navode se u BIS-u (2015) kao glavni razlozi uvođenja Bazela III kojim se nastoje ovi nedostaci ublažiti.

Kind i Tabaret (2011) navode da se korijeni Bazela III mogu neizravno povezati sa silama koje su proizvele Basel I i Basel II, kao i nedostacima oba ta okvira u vezi sa kapitalnim zahtjevima međunarodno aktivnih banaka. Ovi nedostaci su uključivali nedovoljnu otpornost na finansijske šokove, što je dovelo do potrebe za dodatnim reformama.

Prema autorima Blundell-Wignall i Atkinson (2011) Bazel III je pokušao da podigne kvalitet, transparentnost kapitalne osnovice i dosljednost jačanjem pozicije kapitala iz Bazela II, dok Bazel III kapital definiše kao najbolji oblik koji se može koristiti za otpisivanje gubitka.

V. Martin (2012) navodi da implementacija Basela 3 zahtjeva sljedeće promjene:

1. Revizija standardiziranog pristupa procjene kreditnog rizika: Ova revizija će doprinijeti unapređenju trenutnog odgovora na kreditne rizike.
2. Pregled upotrebe internih modela za ocjenu kreditnog rizika: Razmatranje ograničenja korištenja naprednih internih modela za portfolije s niskim rizikom.
3. Revizija okvira za kreditne prilagodbe: Ovo uključuje ukidanje postojećeg internog modela i implementaciju revidiranog standardiziranog pristupa.
4. Revizija pristupa operativnom riziku: Zamjena trenutnog standardiziranog pristupa s novim standardiziranim pristupom i naprednim metodama mjerenja.
5. Revizija metoda za mjerenje omjera poluge: Proučavanje mjerenja omjera poluge, posebno za globalno sistemski važne banke.
6. Postavljanje minimalne granice za agregiranu proizvodnju: Osiguranje da se rizično ponderirani resursi izračunati pomoću internih modela ne smiju biti manji od 72,5% rizično ponderiranih resursa, u skladu sa ranijim Bazelskim III pravilima.

A, Ganić (2012) naglašava nekoliko postavki Bazela III:

1. Povećanje kvaliteta i transparentnosti osnovnog kapitala (Tier 1): Nove smjernice imaju za cilj da poboljšaju sposobnost banaka da izdrže gubitke. Ovo uključuje podizanje standarda za obične dionice i zadržanu dobit kao glavne izvore kapitala, dok će se određeni postojeći elementi kapitala isključiti.
2. Minimalni standardi za upravljanje rizikom likvidnosti: Bazel III uvodi globalne standarde za upravljanje rizikom likvidnosti, uključujući mjesečne i dugoročne pokazatelje likvidnosti. Banke će biti obavezne da drže veće količine državnih obveznica kako bi osigurale odgovarajuću likvidnost u nepovoljnim uvjetima.
3. Pokazatelji zaduženosti: U okviru rizika iz Bazela II uvodi se dodatni koeficijent zaduženosti, kao odgovor na iskustva iz finansijske krize koja su ukazala na potrebu za strožom kontrolom finansijske poluge banaka.

Bazel III uključuje nove i strože definicije kapitala, globalni standard likvidnosti, novi omjer poluge. BCBC (2010)

Shakwippee i Mehta (2017) u svom radu navode da Basel III povećava kapitalne zahtjeve za aktivnosti vrijednosnog papira, ugovore o otkupu i kreditni rizik prema protustranama nastao iz derivata. Novi okvir je formulisao načine smanjenja sistemskog rizika i cikličnih efekata Bazela II, odnosno, uvodi kontrciklični kapitalni bufer i kapitalnu konverziju.

Uticaj Bazela III na bankarski sistem je značajan. Banke će se suočiti sa povećanim pritiskom na prinos na kapital zbog povećanja troškova likvidnosti i kapitala. Također, Basel III stvara podsticaje banke da poboljša operativne procese i to ne da bi ispunile zahtjeve primarno, nego da bi povećale svoju efikasnost i smanjile troškove, navodi se u izvještaju BCBS (2010).

U tabeli 2 prikazani su prednosti Bazela III i nedostaci Bazela II iz čega vidimo da je ključni nedostatak Bazela II bio nejasna definicija kapitala, što je setom pravila Basel III poboljšano kroz transparentnost, dosljednost i kvalitet kapitalne baze.

Tabela 2. Prednosti i nedostaci Basela II i III

Nedostaci Basela II	Komponente Basela III
Nejasna i nepostojana definicija kapitala	Poboljšana transparentnost, dosljednost i kvaliteta kapitalne baze
Izloženost nekim rizicima koji nisu adresirani (npr. re-securitizacija itd.)	Pokrivenost rizika uključuje sekuritizacije, stavke van bilansa i kreditni rizik prema protustranama.
Nedovoljno adekvatan tretman likvidnosnog rizika	Poboljšani standardi likvidnosti uključuju LCR (Omjer pokrivenosti likvidnošću) i NSFR (Neto stabilni faktor finansiranja).
Prekomjerni rast bilanse usprkos relativno malim nivoima kapitala	Omjer poluge uveden kao mjera rasta bilansa koja ne ovisi o riziku
Uzrokuje pro-ciklično pojačavanje šokova u financijskom sektoru.	Uspostavljanje mjera za suprotstavljanje pro-cikličnosti

Izvor: Edu-Prisitne (2011)

4. BANKARSKI SEKTOR U BOSNI I HERCEGOVINI

Bankarski sektor u BiH je krajem 90-tih godina prolazio značajne promjene koje su rezultat tranzicijskih procesa. Danas, pod utjecajem pomenute tranzicije, BiH ima snažan i stabilan bankarski sektor koji je uspio da odoli brojnim snažnim krizama. Tu je prvo kriza 2007/08. godine a potom i Covid19 kriza, u kojima je bankarski sektor pokazao svoju snagu i otpornost. CBBH (2022)

4.1. Struktura bankarskog sektora u BiH

Unutar finansijskog sistema u Bosni i Hercegovini, banke čine skoro 90% ukupne finansijske aktive. Ovaj trend je stabilan od 2020. godine što je jasno vidljivo iz tabele 3.

Na kraju 2022. godine, ukupna aktiva finansijskih posrednika u BiH povećana je za 4,8%, što predstavlja usporenje u odnosu na 2021. godinu kada je rast iznosio 8,1%. CBBH (2022)

Tabela 3. Imovina finansijskih posrednika u BiH

Institucija	2020		2021		2022	
	Vrijednost u KM	%	Vrijednost u KM	%	Vrijednost u KM	%
Banke	32.905,00	88,80	35.442,10	88,40	36.945,30	87,80
Lizing kompanije	343,80	0,90	373,74	0,90	437,04	1,00
Mikrokreditne orgnizacije	1.078,00	2,90	1.162,30	2,90	1.268,70	3,00
Investicijski fondovi	811,80	2,20	947,10	2,40	1.069,30	2,50
Društva za osiguranje i reosiguranje	1.911,00	5,20	2.190,10	5,50	2.335,00	5,60
Ukupno	37049,6		40115,3		42055,4	

Izvor: CBBiH (2022)

Na dan 30.09.2023. godine, u Federaciji Bosne i Hercegovine je postojalo 13 komercijalnih banaka, koje su sve članice AOD-a. Broj banaka ostao je nepromijenjen u odnosu na kraj 2022. godine. Osnivanje i rad Razvojne banke Federacije Bosne i

Hercegovine (RBFBiH) regulirani su posebnim zakonskim propisom, a njen nadzor vrši se u skladu sa Uredbom o kriterijima i načinu vođenja nadzora nad poslovanjem .FBA (2023)

Vlasnička struktura banaka u FBiH na dan 30.09.2023. godine je sljedeće: FBA (2023)

- U privatnom i pretežno privatnom vlasništvu: 12 banaka.
- U državnom i pretežno državnom vlasništvu: 1 banka.

Od ukupno 12 banaka u privatnom i pretežno privatnom vlasništvu, tri banke su u većinskom vlasništvu domaćih pravnih i fizičkih lica (rezidenata), dok je preostalih devet banaka u većinskom stranom vlasništvu. FBA (2023)

Na dan 30.09.2023. godine, kada se razmatrala zemlja porijekla dioničara, najveće učešće stranog kapitala imaju dioničari iz Austrije (38,7%), zatim iz Turske (23,2%), Hrvatske (14,7%) i Njemačke (8,7%). Ostale zemlje nemaju značajnije pojedinačno učešće. FBA (2023)

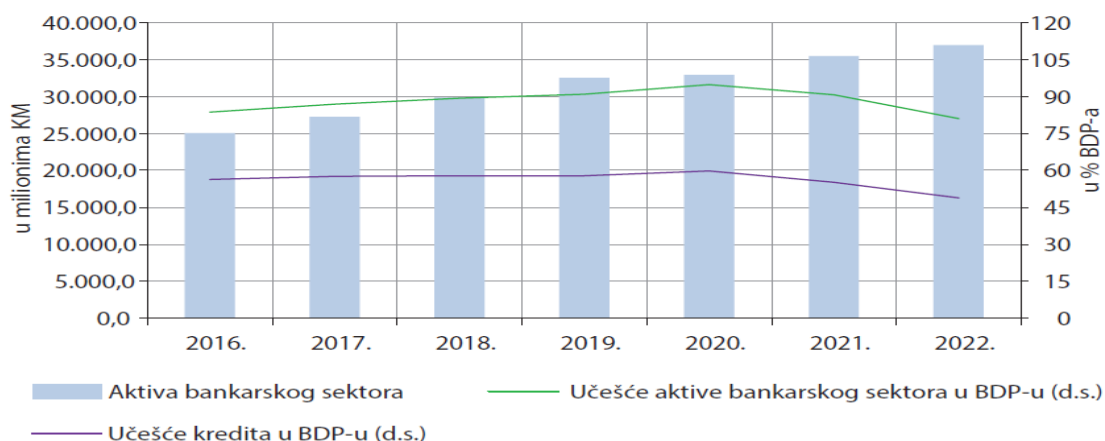
Na dan 30.09.2023. godine, ukupan kapital bankarskog sektora u Federaciji Bosne i Hercegovine povećan je za 317,4 miliona KM, što predstavlja rast od 9,8% u odnosu na kraj 2022. godine. Trenutni iznos kapitala je 3,6 milijardi KM. FBA (2023)

Na kraju 2021. godine, u Republici Srpskoj je poslovalo 8 banaka, što je isti broj kao na kraju 2022. godine. Od tih banaka, dvije imaju državni kapital s učešćem od 0,7% u ukupnoj strukturi kapitala, dok su preostale banke u Republici Srpskoj u privatnom vlasništvu. Agencija za bankarstvo RS (2023)

4.2. Performanse bankarskog sektora u periodu od 2016-2022 godine

Bankarski sektor Bosne i Hercegovine (BiH) ostao je stabilan i profitabilan tokom 2022. godine, uprkos rastućim makroekonomskim rizicima. Bankarski sektor je bio dovoljno kapitaliziran i likvidan, iako je došlo do usporavanja potražnje za kreditima zbog strogih kreditnih standarda i povećanih rizika. Iako su kamatne stope ostale niske, zabilježen je blagi porast kamatnih stopa kasnije tokom godine uslijed strogih monetarnih politika i inflacionih pritisaka. Regulativne mjere i podrška kreditnim politikama banaka pomogle su u ograničavanju rasta kamatnih stopa, a bankarski sektor je pokazao sposobnost da izdrži teške makroekonomske šokove, što su potvrdili stres testovi. Bilansna suma sektora zabilježila je skroman rast, dok je usporavanje rasta kreditne aktivnosti rezultiralo nižim pokazateljima u odnosu na prethodnu godinu, što je posljedica brzog rasta nominalnog BDP-a. Na kraju 2022. godine, učešće aktive bankarskog sektora u nominalnom BDP-u iznosilo je 81%, dok je učešće kredita bilo 48,9%. Ovi pokazatelji su značajno niži nego prethodne godine, sa smanjenjem od 9,62 i 6,31 procentnih poena, što je prvenstveno posljedica jakog rasta nominalnog BDP-a., što je prikazano na grafikonu 2. CBBiH (2022)

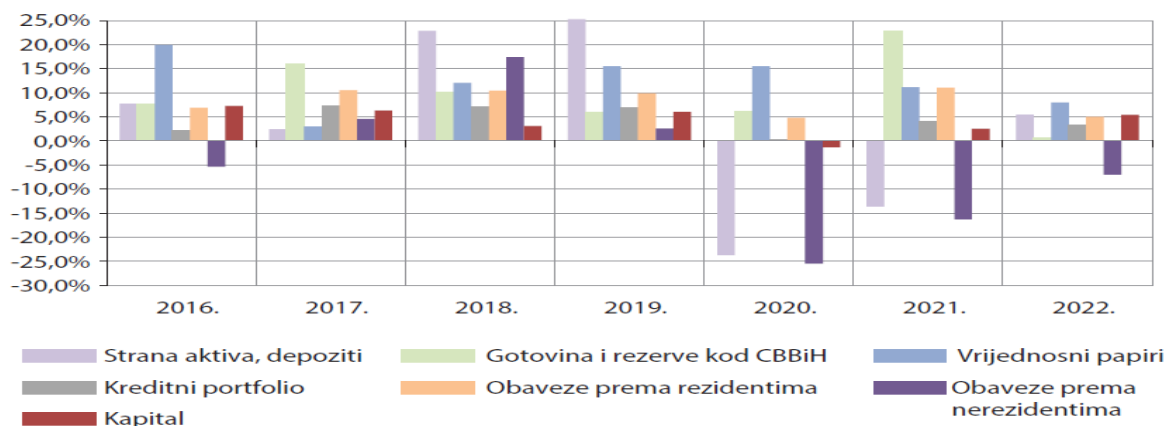
Grafikon 2. Aktiva i krediti u procentima BDP-a

Izvor: CBBiH (2022)

Tokom 2022. godine, ključni trendovi u aktivama banaka pokazali su skroman rast kreditnog portfolija od ukupno 3,3%, dok je portfolij vrijednosnih papira povećan za 8%. Likvidnost je ostala stabilna, pri čemu je rast likvidne aktive u velikoj mjeri bio posljedica povećanja depozita kod stranih banaka, što je prikazano na grafikonu 3. CBBiH (2022)

Grafikon 3. Promjene najvažnijih stavki bilansa bankarskog sektora

Izvor: CBBiH (2022)

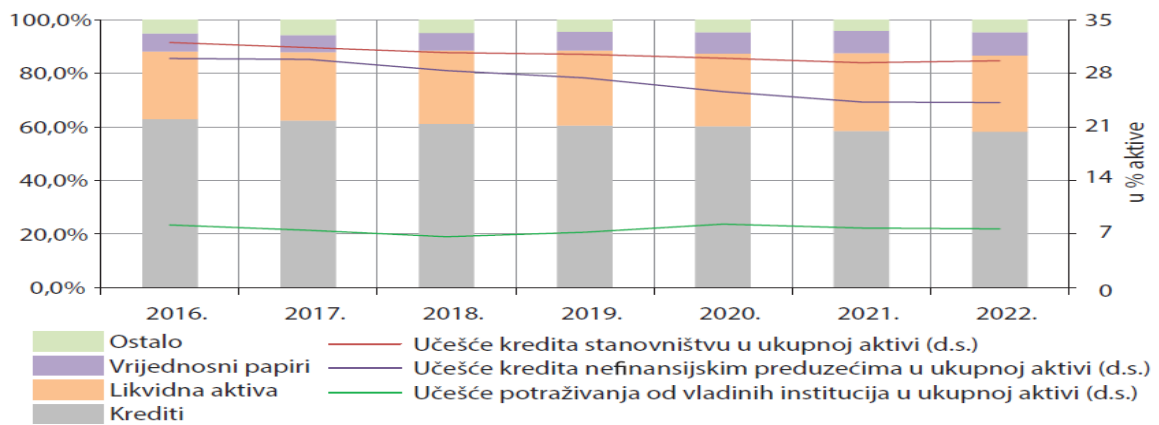
U 2022. godini, rast ukupne kreditne aktivnosti usporio je, uprkos povoljnim uslovima finansiranja koji su bili dostupni tokom cijele godine. Ovo usporavanje je djelimično posljedica strogih monetarnih politika vodećih centralnih banaka i nepovoljnih globalnih uslova finansiranja. U drugoj polovini godine, kamatne stope na domaćem tržištu su blago porasle, posebno u sektoru nefinansijskih preduzeća. CBBiH (2022).

U 2022. godini, rast kredita iznosio je 710 miliona KM, odnosno 3,3% što je prikazano na grafikonu 4. Učešće kredita u ukupnoj aktivi nastavilo je padati, smanjivši se za 56 baznih poena u odnosu na prethodnu godinu, te sada čini 60,4%. Ukupni krediti u bankarskom sektoru BiH dostigli su 22,3 milijarde KM, od čega se 49,1% odnosi na kredite

stanovništvu, 40% na kredite privatnim nefinansijskim preduzećima, a 3,6% na kredite vladinim institucijama. CBBiH (2022).

Godišnja stopa rasta kreditne aktivnosti sektora privatnih nefinansijskih preduzeća iznosila je 3,9%, što se smatra izuzetno slabim rastom s obzirom na visoku inflaciju. Skroman rast kreditne aktivnosti djelomično je posljedica strogih kreditnih standarda, prema podacima Ankete o kreditnoj aktivnosti banaka. Zbog povećanih makroekonomskih rizika i smanjene spremnosti banaka da preuzmu rizik, kreditni standardi za kredite preduzećima bili su pooštreni u prva tri kvartala 2022. godine, dok je došlo do blagog ublažavanja tek u posljednjem kvartalu. CBBiH (2022).

Grafikon 4. Aktiva bankarskog sektora

Izvor CBBiH (2022)

Od trećeg kvartala 2022. godine, u Bosni i Hercegovini je zabilježen postepeni i vrlo blagi porast kamatnih stopa na novoodobrene kredite. Ipak, ovaj rast je bio daleko manji u odnosu na kamatne stope na međunarodnim tržištima. Prosječne ponderisane kamatne stope na novoodobrene kredite za sektor nefinansijskih preduzeća i stanovništvo povećane su za 42 bazna poena i 16 baznih poena u drugoj polovini godine u odnosu na prvo polugodište. CBBiH (2022)

Iako su kamatne stope blago porasle, uvjeti finansiranja za preduzeća i stanovništvo ostali su povoljni u 2022. godini. Prosječna kamatna stopa za preduzeća iznosila je 3,37%, što je predstavljalo povećanje od samo 5 baznih poena u odnosu na prethodnu godinu. S druge strane, prosječna kamatna stopa za stanovništvo bila je 5,08%, što je smanjenje od 15 baznih poena u odnosu na 2021. godinu. CBBiH (2022)

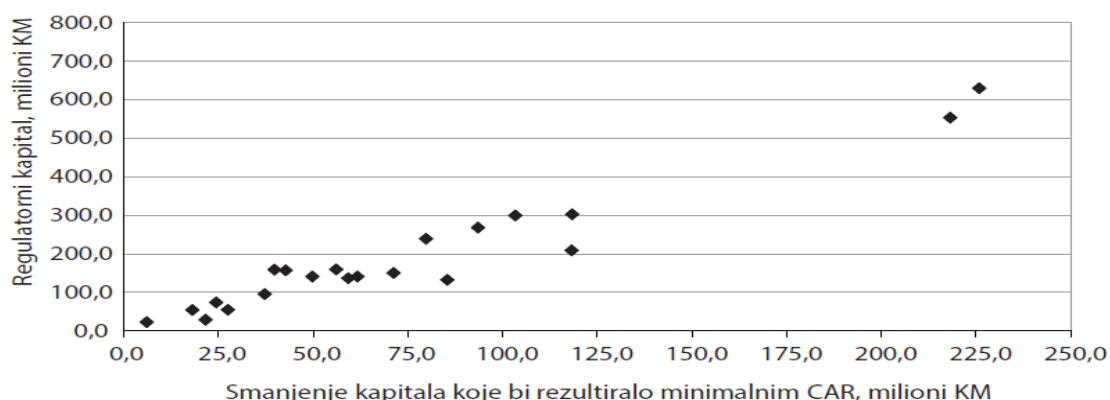
Domaće banke su uspjele održati kamatne stope na niskim nivoima zahvaljujući niskim troškovima finansiranja. Ovo je rezultat dominacije depozita domaćih rezidenata, pri čemu se većina odnosi na depozite na transakcijskim računima i depozite po viđenju, čije kamatne stope ostaju vrlo niske. CBBiH (2022).

U 2022. godini, bankarski sektor Bosne i Hercegovine očuvao je stabilnost uz dobre nivoe adekvatnosti kapitala, poboljšana kvaliteta aktive i profitabilnost, te visoku likvidnost, iako je došlo do privremenog povlačenja depozita. Ipak, percepcija rizika ostala je visoka zbog očekivanih dvocifrenih stopa inflacije u prvoj polovini 2023. godine, uz postepeno smanjenje kasnije tokom godine. Ova situacija, zajedno s mogućim pogoršanjem ekonomskih uslova i mogućim pooštavanjem finansijskih uslova, mogla bi povećati kreditni rizik u srednjem roku. Takođe, očekivano usporavanje ekonomske aktivnosti u 2023. godini moglo bi dodatno usporiti kreditnu aktivnost, posebno u sektoru nefinansijskih preduzeća koji već duže vrijeme pokazuje stagnaciju. CBBiH (2022).

Na kraju 2022. godine, bankarski sektor Bosne i Hercegovine bio je adekvatno kapitaliziran, a sve banke u sistemu su ispunjavale propisane regulatorne zahtjeve u pogledu adekvatnosti kapitala i stope finansijske poluge. Stope osnovnog i redovnog osnovnog kapitala iznosile su 18,7%, dok je stopa regulatornog kapitala bila 19,6%. Stopa finansijske poluge na nivou bankarskog sektora iznosila je 9,9%. Osnovni i regulatorni kapital su zabilježili rast od 3,5% i 4,1% u odnosu na kraj prethodne godine. Rast kapitala je djelomično bio posljedica značajnog iznosa uključene ostvarene dobiti iz tekućeg perioda i prethodnih godina. Međutim, zbog rasta prinosa na dužničke vrijednosne papire u koje su banke investirale, došlo je do smanjenja ostale sveobuhvatne dobiti. CBBiH (2022).

Grafikon 5. prikazuje potrebno smanjenje regulatornog kapitala za svaku pojedinačnu banku, uz uzeti u obzir ukupni nivo ponderisanog rizika s kraja 2022. godine, kako bi se stopa adekvatnosti kapitala spustila na regulatorni minimum od 12%. CBBiH (2022).

Grafikon 5. Efekti smanjenja regulatornog kapitala na CAR, Q4 2022 godine.

Izvor CBBiH (2022)

Iz grafikona vidimo da većina banaka pokazuje sposobnost da izdrži značajno smanjenje regulatornog kapitala, uz zadržavanje adekvatnosti kapitala iznad regulatornog minimuma od 12%. Poboljšanja u adekvatnosti kapitala su posebno vidljiva kod banaka koje su u prošlosti imale niže nivoe kapitaliziranosti. Uključivanje ostvarene dobiti iz tekućeg

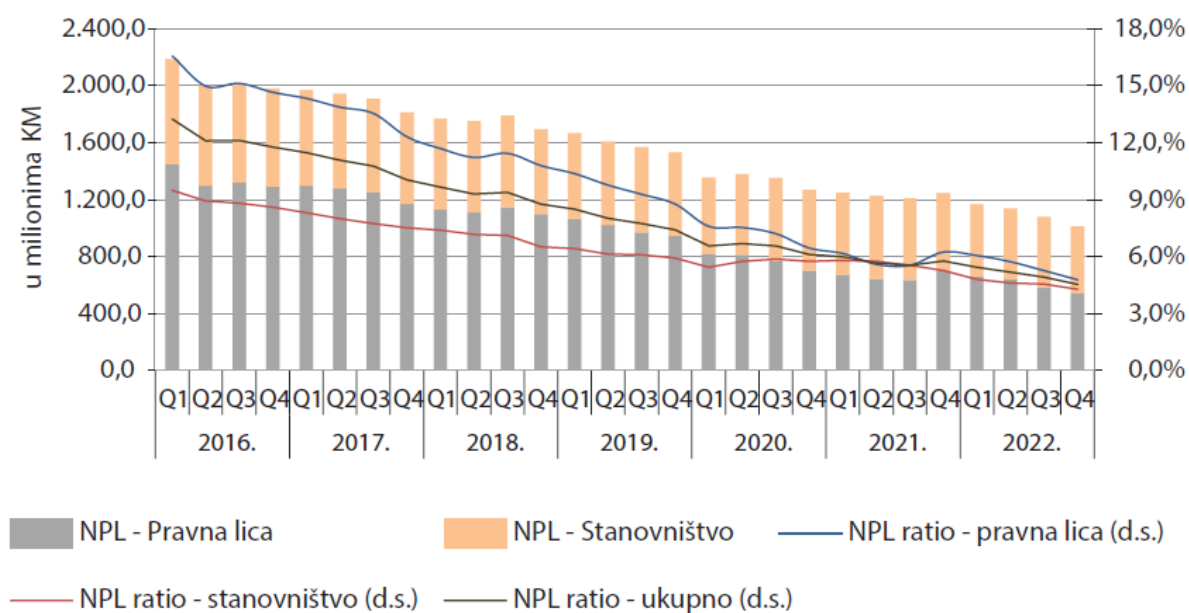
perioda u kapital doprinijelo je ovom poboljšanju. Ipak, postoje i banke koje su ranjivije, te bi čak i relativno mala smanjenja regulatornog kapitala mogla ugroziti njihovu sposobnost da održe propisane nivoe adekvatnosti kapitala. CBBiH (2022).

U 2022. godini, bankarski sektor Bosne i Hercegovine nastavio je poboljšavati indikatore kvaliteta aktive na sistemskom nivou, uključujući najnižu vrijednost nekvalitetnih kredita u odnosu na ukupne kredite od 2009. godine. Ipak, usporavanje rasta realne ekonomske aktivnosti, visoka inflacija, te postepeno pooštavanje uslova finansiranja i rast kamatnih stopa na domaćem tržištu, predstavljaju faktore koji bi mogli dovesti do povećanja kreditnog rizika u srednjoročnom periodu. CBBiH (2022).

Učešće nekvalitetne aktive u ukupnoj aktivi na kraju 2022. godine smanjeno je na 2,5%, što je pad od 61 boda u poređenju s prethodnom godinom. Glavni dio nekvalitetne aktive čine nekvalitetni krediti koji su također zabilježili pad za 18,9% u odnosu na prethodnu godinu, dostigavši iznos od 1,01 milijardu KM. Ovo smanjenje nekvalitetnih kredita rezultiralo je smanjenjem udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima, pri čemu je NPL (Non-Performing Loans) ratio na kraju 2022. godine iznosio 4,5%, najniži od 2009. godine. CBBiH (2022).

Tokom 2022. godine, nekvalitetni krediti u sektoru preduzeća i stanovništva nastavili su trend opadanja. Na kraju godine, učešće nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima u sektoru preduzeća iznosilo je 4,8%, dok je u sektoru stanovništva ovaj indikator bio 4,3%, što je vidljivo iz grafikona 6. CBBiH (2022).

Grafikon 6. Kvalitet kreditnog portfolija

Izvor CBBiH (2022)

4.3. Implementacija Basela III u bankarski sektor Bosne i Hercegovine

Standardi Basela III, kao međunarodnog regulatornog okvira kojim se nastoje poboljšati propisi, nadzor i upravljanje u bankarskom sektoru, u propise Evropske unije se prenose i provode zakonodavnim paketom kojim se uređuju kapitalni zahtjevi, a koji se sastoji od Uredbe o kapitalnim zahtjevima (eng. Capital Requirements Regulation - CRR) i Direktive o kapitalnim zahtjevima (eng. Capital Requirements Directive - CRD). Agencija za bankarstvo Bosne i Hercegovine je strateški opredijeljena za razvoj harmonizirane bankarske regulative i supervizije usklađene sa EU regulatornim okvirom za poslovanje i nadzor kreditnih institucija, a poduzete zajedničke aktivnosti entitetskih agencija za bankarstvo na usklađivanju regulatornog i supervizorskog okvira u BiH sa relevantnim uredbama i direktivama EU uspješno su realizovane u proteklom periodu. Rezultat navedenog je Provedbena odluka Evropske Komisije od 01.10.2021. godine, kojom se potvrđuje ekvivalencija supervizorskog i regulatornog okvira u BiH u odnosu na Uredbu (EU) br. 575/2013 Evropskog parlamenta i Vijeća od 26. juna 2013. o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) br. 648/2012 (CRR) i Direktive (EU) 2013/36/EU Evropskog Parlamenta i Vijeća od 26. juna 2013. godine o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicijskim društvima, izmjeni Direktive 2002/87/EZ, te stavljanju izvan snage Direktive 2006/48/EZ i 2006/49/EZ (CRD IV), što je predstavljao najznačajniji događaj u 2021. godini u oblasti ekonomije, bankarstva i finansija. Navedenim aktivnostima su prethodile i pripreme aktivnosti sagledavanja efekata utjecaja uvođenja novog regulatornog okvira na bankarski sistem u BiH, u skladu sa zahtjevima EU u pogledu regulatornog kapitala, izračuna kapitalnih zahtjeva za kreditni, operativni i tržišni rizik, kao i zahtjeva za likvidnosno pokriće u BiH. FBA (2023)

Implementacija Basel III standarda donosi značajne promjene koje bankarski sektor mora prihvatiti, usmjerene na povećanje kapitaliziranosti banaka. Ovo zahtijeva da banke osiguraju dodatni kapital kako bi ispunile propisane standarde, što implicira da će vlasnici banaka morati pružiti dodatna sredstva koja neće nužno donositi dodatni prinos. Banke u Bosni i Hercegovini već su kapitalizirane na višem nivou u odnosu na banke u Europskoj uniji prema domaćim regulativama. Akta (2018)

Drugi ključni aspekt Basel III standarda je praćenje i jačanje likvidnosti banaka. Ovaj standard ima za cilj poboljšanje pozicije banaka i njihove otpornosti na moguće krize, što podrazumijeva održavanje viših minimalnih nivoa likvidnosti. Basel III je osmišljen kako bi osigurao da banke budu bolje pripremljene za krizne situacije, smanjujući tako rizik od finansijskih problema i povećavajući njihovu sposobnost da izdrže ekonomske šokove. Akta (2018)

Raiffeisen banka je među prvima koje su poduzele korake za pravovremenu implementaciju Basel III standarda. U suradnji s Agencijom za bankarstvo i Udruženjem banaka, banka je provela kvantitativnu studiju utjecaja na regulatorni kapital, kapitalne

zahtjeve za kreditni, operativni i tržišni rizik, kao i zahtjeve za likvidnosno pokriće u Bosni i Hercegovini. Studija je pokazala da bi uvođenje novog regulatornog zahtjeva za održavanje LCR-a (Liquidity Coverage Ratio) omogućilo bankarskom sistemu u Federaciji Bosne i Hercegovine da održi adekvatan nivo likvidnosti tokom perioda stresa od 30 dana. Akta (2018)

Unatoč strožijim kapitalnim zahtjevima i očekivanim većim troškovima, smatra se da novi regulatorni okvir pruža dobar temelj za dugoročni opstanak i sigurnost. Akta (2018)

4.3.1. Kapital i adekvatnost kapitala

Na dan 30.09.2023. godine, ukupni kapital banaka iznosio je 3,6 milijardi KM, što predstavlja povećanje od 317,4 miliona KM ili 9,8% u odnosu na kraj 2022. godine. Regulatorni kapital banaka u Federaciji Bosne i Hercegovine u istom periodu iznosio je 3,1 milijardu KM, što je rast od 135,8 miliona KM ili 4,6% u odnosu na kraj 2022. godine (FBA, 2023). Ukupan iznos izloženosti riziku, prema Odluci o izračunavanju kapitala banke, obuhvata izloženost ponderisanu rizikom za kreditni, tržišni, operativni rizik, rizik namirenja/slobodne isporuke, te rizik povezan s velikim izloženostima koje proizašle iz stavki u knjizi trgovanja. Na dan 30.09.2023. godine, ukupna izloženost riziku u bankarskom sektoru FBiH iznosila je 16,1 milijardu KM, što je vidljivo iz tabele 4. FBA (2023)

Zumreta Galijašević 2012) u svom radu “Mogući efekti primjene Bazela III u bankarski sektor BiH”, ističe da implementacija Basel III standarda sigurno povećava troškove, što se odražava na povećanje kamatnih stopa na kredite, usporavanje rasta i smanjenje broja zaposlenih u bankarskom sektoru.

Tabela 4 . Izloženost riziku

R.br.	Izloženost riziku	31.12.2021.		31.12.2022.		30.09.2023.		Indeks	
		Iznos	Učešće	Iznos	Učešće	Iznos	Učešće	(5/3)	(7/5)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Izloženosti ponderisane rizikom za kreditni rizik	13.167.335	91	13.870.013	91,9	14.749.391	91,7	105	106
2	Izloženosti riziku namirenja/slobodne isporuke	0	0	0	0	0	0	-	-
3	Izloženosti za tržišni rizik (pozicijski i valutni)	152.789	1,1	80.840	0,5	139.356	0,9	53	172
4	Izloženosti riziku za	1.1.47.271	7,9	1.144.473	7,6	1.200.225	7,4	100	105

	operativni rizik								
Ukupan iznos izloženosti riziku	14.467.395	100	15.095.326	100	16.088.972	100	104	107	

Izvor: FBA (2023)

Iz tabele možemo vidjeti da ukupna izloženost riziku u bankarskom sektoru FBiH iznosi 16,1 milijardu KM, pri čemu kreditni rizik dominira s učešćem od 91,7%. Povećanje ukupne izloženosti riziku za 993,6 miliona KM, odnosno 6,6%, ukazuje na dinamično poslovanje sektora. FBA (2023)

Posebno je bitno povećanje izloženosti tržišnom riziku od 72,4%, što je djelomično posljedica rasta neto otvorene pozicije u EUR kod jedne banke. Takođe, tri banke nisu prikazale izloženost valutnom riziku, što je važan podatak u kontekstu upravljanja rizicima. Udio izloženosti prema različitim segmentima, kao što su stanovništvo, privredna društva i osigurane nekretnine, čini značajan dio ukupne izloženosti ponderisane rizikom za kreditni rizik. FBA (2023)

Posljednjih nekoliko godina, adekvatnost kapitala bankarskog sektora kontinuirano je održavana iznad 15%, što ukazuje na zadovoljavajuću kapitaliziranost na nivou sektora. Pokazatelji adekvatnosti kapitala za bankarski sektor u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) prikazani su u tabeli 5. FBA (2023)

Na temelju analize izloženosti riziku i pokazatelja adekvatnosti kapitala u bankarskom sektoru Federacije Bosne i Hercegovine, mogu se izvesti sljedeći ključni zaključci.

Bankarski sektor FBiH dominira kreditnim rizikom, koji čini većinu ukupne izloženosti riziku. To ukazuje na značajan uticaj kreditiranja na poslovanje banaka, s posebnim fokusom na stanovništvo, privredna društva i osigurane nekretnine. FBA (2023)

Adekvatnost kapitala banaka je održavana iznad 15%, što signalizira zadovoljavajuću kapitaliziranost sektora. Ovi pokazatelji su važni za otpornost banaka na ekonomske promjene i za ispunjavanje regulatornih zahtjeva, uključujući Bazel III standarde. FBA (2023)

Tabela 5. Stope kapitala

R.br.	Stopa kapitala	% iznosa viška ili manjka od propisanog minimuma		
		31.12.2021.	31.12.2022.	30.9.2023
1	2	3	4	5
1	Stopa redovnog osnovnog	18,90%	18,40%	18,00%

	kapitala			
2	Višak(+)/manjak(-) redovnog osnovnog kapitala	1.175.430	1763723,00	1.815.930
3	Stopa osnovnog kapitala	18,90%	18,40%	18,00%
4	Višak(+)/manjak(-) osnovnog kapitala	1.143.916	1424078,00	1.453.927
5	Stopa regulatornog kapitala	0	19,40%	19,00%
6	Višak(+)/manjak(-) regularnog kapitala	1.116.816	1115126,00	1.131.639

Izvor: FBA (2023)

Na dan 30.09.2023. godine, stopa regulatornog kapitala iznosi 19%, što je značajno iznad zakonom propisanog minimuma. Sličan trend se opaža i kod drugih stopa kapitala, uključujući stopu redovnog osnovnog kapitala i osnovnog kapitala. U poređenju s krajem 2022. godine, stopa regulatornog kapitala smanjena je za 0,4 procentna poena, a isto smanjenje zabilježeno je i kod stopa redovnog osnovnog kapitala i osnovnog kapitala. FBA (2023)

4.3.2. Kreditni rizik

Odluka o upravljanju kreditnim rizikom i utvrđivanju očekivanih kreditnih gubitaka, koja je stupila na snagu 01.01.2020. godine, postavlja osnovu za upravljanje kreditnim rizikom. Ova odluka definiše postupke za raspoređivanje izloženosti u različite nivoe kreditnog rizika i određivanje očekivanih kreditnih gubitaka. Izloženosti se klasificiraju u tri nivoa kreditnog rizika: nizak, povećan, i izloženost u statusu neizmirenja obaveza. FBA (2023)

Na dan 30.09.2023., ukupni kreditni portfolio banaka u FBiH iznosio je 17,2 milijarde KM, što predstavlja povećanje od 3,9% u odnosu na kraj prethodne godine. Krediti stanovništvu i pravnim licima čine jednak udio od 50% u ukupnim kreditima. Primjetan je porast kredita stanovništvu za 7%, dok su krediti pravnim licima povećani za 1%, što je vidljivo na grafikonu 7. FBA (2023)

Ključni faktor koji je utjecao na rast kreditnog portfolija je smanjenje kratkoročnih izloženosti niskog rizika za 56,7%, što je doprinijelo povećanju ukupnog kreditnog portfolija. Dospjela potraživanja po kreditima čine 3% ukupnog kreditnog portfolija i smanjena su za 11,4% u odnosu na prethodnu godinu. FBA (2023)

U pogledu strukture kamatnih stopa, primjećuje se trend povećanja udjela kredita s fiksnom kamatnom stopom, koji čine 77,1% ukupnog portfolija. Ovo ukazuje na stabilnost i predvidljivost prihoda od kamata za banke. FBA (2023)

Grafikon 7. Krediti

Izvor: FBA (2023)

Ključni faktor koji je utjecao na rast kreditnog portfolija je smanjenje kratkoročnih izloženosti niskog rizika za 56,7%, što je doprinijelo povećanju ukupnog kreditnog portfolija. Dospjela potraživanja po kreditima čine 3% ukupnog kreditnog portfolija i smanjena su za 11,4% u odnosu na prethodnu godinu. FBA (2023)

U pogledu strukture kamatnih stopa, primjećuje se trend povećanja udjela kredita s fiksnom kamatnom stopom, koji čine 77,1% ukupnog portfolija. Ovo ukazuje na stabilnost i predvidljivost prihoda od kamata za banke. FBA (2023)

Upravljanje kreditnim rizikom i praćenje ključnih trendova u bankarskom sektoru FBiH od ključne su važnosti za održavanje stabilnosti i sigurnosti finansijskog sistema. FBA (2023)

4.4. Upravljanje kapitalom na primjeru Uni Credit banke

U skladu sa zakonodavnim, podzakonskim i internim propisima, Banka na tromjesečnoj osnovi prati i izvještava nadležne regulatorne organe o svom kapitalu, ponderiranoj rizičnoj aktivi i stopi adekvatnosti kapitala. Kroz svoje upravljačko izvještavanje, Banka provodi kontinuirano praćenje kretanja kapitala, postignute stope adekvatnosti, kao i utjecaja svih metodoloških promjena koje mogu utjecati na kapital. U 2023. godini, Banka je ispunila sve regulatorne zahtjeve vezane uz kapital i prema lokalnim propisima i Basel III metodologiji ostvarila stopu adekvatnosti kapitala od 18,9%. Regulatorni kapital Banke sastoji se od osnovnog i dopunskog kapitala. Osnovni kapital Banke (koji se potpuno poklapa s redovnim osnovnim kapitalom) uključuje uplaćene dionice, vlastite trezorske dionice, premije dionica, zadržanu neraspoređenu dobit i druge rezerve formirane iz dobiti

nakon oporezivanja na temelju odluke Skupštine Banke, neto revalorizacijske rezerve temeljem promjena fer vrijednosti imovine (akumulirana sveobuhvatna dobit), smanjene za iznose trezorskih dionica, nematerijalnu imovinu i odloženu poreznu imovinu. Dopunski kapital uključuje instrumente kapitala priznate kao dopunski kapital – plaćene instrumente kapitala, smanjene za vlastite instrumente dopunskog kapitala. Unicredit d.d. Mostar (2024)

Propisane minimalne stope kapitala su sljedeće: Unicredit d.d. Mostar (2024)

- Stopa redovnog osnovnog kapitala 6,75%
- Stopa osnovnog kapitala 9%
- Stopa regulatornog kapitala 12%

Pored regulatorno propisanih minimalnih stopa adekvatnosti, Banka je obvezna osigurati dodatni zaštitni sloj kapitala, koji se mora održavati u obliku redovnog osnovnog kapitala, u iznosu od 2,5% ukupnog iznosa izloženosti riziku. Ukupni ponderirani rizik, koji se koristi za izračun adekvatnosti kapitala, obuhvata rizik ponderirane aktive i kreditnih ekvivalenata, kao i pozicijski, valutni, robni i operativni rizik. Unicredit d.d. Mostar (2024)

Europska komisija (EK) je 1. oktobra 2021. godine donijela provedbenu odluku kojom je potvrđena ekvivalencija supervizorskog i regulatornog okvira u Bosni i Hercegovini u odnosu na Uredbu (EU) br. 575/2013 Europskog parlamenta i vijeća o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva te Direktivu br. 2013/36/EU Europskog parlamenta i vijeća o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicijskim društvima. Za 2023. godinu, omjer adekvatnosti kapitala prema Basel III metodologiji značajno prelazi propisani limit od 12%. (Unicredit d.d. Mostar, 2024) Unicredit banka je ostvarila stopu adekvatnosti kapitala od 18,9%, što potvrđuje stabilnost i sigurnost njenog poslovanja. Visoka stopa adekvatnosti kapitala može poboljšati percepciju tržišta i povjerenje javnosti u banku. Regulatorni zahtjevi za adekvatnost kapitala osmišljeni su da osiguraju da banke imaju dovoljan kapital za pokriće potencijalnih gubitaka i rizika, čime se štiti stabilnost finansijskog sistema. Banka s visokom stopom adekvatnosti kapitala lakše pristupa kapitalu na tržištu, što može podržati njen rast i širenje poslovanja. Također, visoka kapitaliziranost može omogućiti banci da zadovolji regulatorne zahtjeve i standarde, što je ključno za njeno poslovanje u skladu s zakonskim i regulatornim smjernicama. Ova visoka kapitaliziranost također može smanjiti troškove zaduživanja jer investitori često vide visoku kapitaliziranost kao znak finansijske stabilnosti i pouzdanosti, što može rezultirati povoljnijim uvjetima financiranja i podrškom dugoročnoj održivosti i rastu banke. Unicredit d.d. Mostar (2024)

Tabela 6. u nastavku prikazuje strukturu kapitala i kapitalne pokazatelje na dan 31. decembar 2023. godine i na dan 31.12.2022. godine iz čega je vidljivo da banka održava visoku stopu adekvatnosti kapitala. Unicredit d.d. Mostar (2024)

Tabela 6. Upravljanje kapitalom u Unicredit banci

	31.12.2023	31.12.2022
	.	.
Regulatorni kapital	687.391	629.969
Osnovni kapital	687.207	629.785
Redovni osnovni kapital	687.207	629.785
Izdani dionički kapital - obične dionice	119.011	119.011
Premije dionica	48.354	48.354
Akumulirana sveobuhvatna dobit	46.422	35.560
Zakonske, statutarne i ostale reserve	591.319	523.685
Odbici od redovnog osnovnog kapitala		
<i>nematerijalna imovina</i>	19.453	21.399
<i>vlastite dionice</i>	-	-
<i>odgođena porezna imovina</i>	5.602	4.306
<i>značajno ulaganje u kapital subjekta finansijskog sektora</i>	-	-
Odbici od stavki dodatnog osnovnog kapitala koji premašuje dodatni osnovni kapital	687.207	-
Ukupni redovni osnovni kapital	687.207	629.785
Dodatni osnovni kapital		
Osnovni kapital	687.207	629.785
Dopunski kapital	-	
Izdani dionički kapital - prioritetne dionice	184	184
<i>vlastite dionice</i>	-	-
Opća umanjena vrijednosti za kreditni rizik	-	-
Nedostajuće rezerve za kreditne gubitke	-	-
Odbici od stavki dopunskog kapitala koji premašuje dopunski kapital	-	-
Ukupni regulatorni kapital	687.391	629.969
Ukupna rizikom ponderisana aktiva (nerevidirano)	3.636.626	3.367.135
Stopa adekvatnosti kapitala	18,90%	18,70%

Izvor: Unicredit d.d. Mostar (2024)

Banka je obvezna osigurati i održavati stopu finansijske poluge, koja služi kao dodatna sigurnosna i jednostavna kapitalna zaštita, u minimalnom iznosu od 6%. Stopa finansijske poluge predstavlja omjer osnovnog kapitala u odnosu na ukupnu izloženost riziku Banke na izvještajni datum, izražen kao postotak. Na dan 31. decembar 2023. godine, stopa finansijske poluge Banke iznosila je 9,18%, što značajno nadmašuje navedeni minimalni zahtjev. Unicredit d.d. Mostar (2024)

Na temelju prikazanih podataka iz izvještaja UniCredit Banke d.d. Mostar za 2023. godinu, može se izvesti nekoliko zaključaka o adekvatnosti kapitala i usklađenosti s regulatornim zahtjevima. Postignuta stopa adekvatnosti kapitala banke iznosi 18,9% čime

zaključujemo da je banka ispunila regulatorne zahtjeve. Stopa od 18,9% prelazi propisani minimum što ukazuje na stabilnost i sigurnost banke na finansijskom tržištu FBiH.

Regulatorni kapital Banke sastoji se od osnovnog i dopunskog kapitala, čime se osigurava snažna osnova za održavanje stabilnosti i likvidnosti banke.

UniCredit banka je osigurala zaštitni sloj za očuvanje kapitala u iznosu od 2,5% ukupnog iznosa izloženosti riziku, čime se osigurava stabilnost i otpornost banke na potencijalne rizike.

Stopa finansijske poluge Banke iznosi 9,18%, što pokazuje da Uni Credit banka ima značajnu kapitalnu zaštitu u odnosu na ukupnu izloženost riziku, čime dodatno jača povjerenje među klijentima i investitorima.

Iz izvještaja možemo zaključiti da je UniCredit Banka d.d. Mostar tokom 2023. godine pokazala visok nivo adekvatnosti kapitala i usklađenosti s regulatornim zahtjevima.

4.5. Upravljanje kapitalom na primjeru Raiffaisen banke

Prema zakonskim, podzakonskim i internim aktima, Raiffeisen banka na tromjesečnoj osnovi izvještava nadležne regulatorne institucije o kapitalu, ponderiranoj rizičnoj aktivni i stopi adekvatnosti kapitala. Kroz upravljačko izvještavanje, banka stalno prati dinamiku kapitala, postignutu stopu adekvatnosti te utjecaj svih metodoloških promjena koje mogu imati učinak na kapital. Raiffaisen banka (2024)

Tokom 2023. godine, Raiffeisen banka ispunila je sve regulatorne zahtjeve vezane uz kapital. U skladu s lokalnom regulativom i Basel III metodologijom, banka je ostvarila stopu adekvatnosti kapitala od 17,32%. Raiffaisen banka (2024)

Regulatorni kapital banke sastoji se od Tier 1 i Tier 2 kapitala, koji obuhvataju osnovni i dopunski kapital. Osnovni kapital uključuje uplaćene dionice, premije dionica, zadržanu neraspoređenu dobit i druge rezerve formirane iz dobiti nakon oporezivanja, neto revalorizacijske rezerve temeljem promjene fer vrijednosti imovine (akumulirana sveobuhvatna dobit), umanjene za iznose osnovnog kapitala u subjektima finansijskog sektora u kojima banka ima značajna ulaganja, nematerijalnu imovinu i odloženu poreznu imovinu. Dopunski kapital se sastoji od subordiniranog duga i općih umanjenja vrijednosti za kreditni rizik, koji se izračunavaju kao 1,25% iznosa izloženosti ponderiranog rizikom, smanjeni za nedostajuće rezerve za kreditne gubitke prema regulatornim zahtjevima, kako je navedeno u godišnjem izvještaju za 2023. godinu. Raiffaisen banke (2024).

Minimalne propisane stope kapitala su: Raiffaisen banka (2024)

- Stopa redovnog kapitala od 6,75%

- Stopa osnovnog kapitala od 9%
- Stopa regulatornog kapitala od 12%

Osim minimalnih stopa kapitala, Banka je obvezna osigurati zaštitni sloj za očuvanje kapitala, koji se održava u obliku redovnog osnovnog kapitala u iznosu od 2,50% ukupnog iznosa izloženosti riziku. Raiffaisen banka (2024)

Ukupno ponderisani rizik, koji služi za izračun adekvatnosti kapitala, uključuje: Raiffaisen banka (2024)

- Rizik ponderisane aktive i kreditnih ekvivalenata
- Pozicijski, valutni i robni rizik
- Operativni rizik

Omjer adekvatnosti kapitala Banke prema propisanoj metodologiji na dan 31. decembar 2023. i 31. decembar 2022. bio je iznad propisanog limita od 13%. Tabela u nastavku prikazuje strukturu kapitala i kapitalne zahtjeve Banke. Raiffaisen banka (2024)

Tabela 7. Struktura kapitala i kapitalnih zahtjeva Raiffaisen banke

	31.12.2023.	31.12.2022.
Redovni osnovni kapital		
Izdani dionički kapital - obične dionice	247.167	247.167
Premije dionica	4.473	4.473
Zadržana dobit proteklih godina i ostale zakonske rezerve	294.873	269.678
Akumulirana sveobuhvatna dobit	277	267
Ostale rezerve	1.230	1.230
Odbici od redovnog osnovnog kapitala		
Nematerijalna imovina	32.983	23.266
Odgođena poreska imovina	10.240	4.253
Značajna ulaganja u subjekte finansijskog sektora	11.374	11.374
Ukupno redovni osnovni kapital	493.423	483.922
Dodatni osnovni kapital	-	-
UKUPNO OSNOVNI KAPITAL	493.423	483.922
Dopunski kapital	-	-
Subordinirani dug	44.984	69.713
Opća umanjjenja vrijednosti za kreditni rizik	-	-
Nedostajuće rezerve za kreditne gubitke	-	-
UKUPNO DOPUNSKI KAPITAL	44.984	69.713
UKUPNO REGULATorni KAPITAL (nerevidirano)	538.407	553.635
Ukupna rizikom ponderisana aktiva (nerevidirano)	3.108.514	2.794.871

Stopa redovnog osnovnog kapitala	3.108.514	17,31%
Stopa osnovnog kapitala	15,87%	17,31%
Stopa ukupnog kapitala	15,87%	19,81%

Izvor: Raiffaisen banka (2024)

4.6. Upravljanje kaitalom na primjeru Intesa Sanpaolo banke

Ciljevi Banke u upravljanju kapitalom, koji su širi od pojma "dioničkog kapitala" u finansijskim izvještajima, obuhvataju: Instesa Sanpaolo banka (2024)

- Održavanje usaglašenosti sa kapitalnim zahtjevima postavljenim od strane regulatora bankarskog tržišta u zemlji.
- Osiguranje sposobnosti Banke da redovno isplaćuje dividende dioničarima i ostvari dobit za ostale vlasnike udjela.
- Očuvanje snažne kapitalne osnove radi podrške dugoročnom razvoju poslovanja.

Banka svakodnevno prati adekvatnost i korištenje kapitala koristeći tehnike nadzora koje su usklađene s propisima Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine. Izvještavanje o kapitalu obavlja se kvartalno u skladu s regulatornim zahtjevima. Intesa Sanpaolo banka (2024)

Kapital, prema metodologiji Agencije, obuhvata: Instesa Sanpaolo banka (2024)

- Tier 1 kapital, koji uključuje dionički kapital, dioničku premiju, zadržanu dobit, rezerve nastale iz zadržane dobiti, revalorizacione rezerve od fer vrijednosti imovine i dobiti koja je usvojena od strane Skupštine dioničara.
- Tier 2 kapital, koji obuhvata kvalifikovane subordinirane obaveze.
- Određene odbitne stavke.

Rizikom ponderisana aktiva procjenjuje se prema vrsti svake pozicije u skladu s regulativom Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine (FBA), uzimajući u obzir kreditni, tržišni i ostale rizike, kao i prihvatljivost kolaterala ili garancija. Sličan pristup primjenjuje se i na vanbilansne pozicije, uz odgovarajuće korekcije za precizan prikaz potencijalnih gubitaka. Intesa Sanpaolo banka (2024)

Prema informacijama objavljenim u godišnjem izvještaju o poslovanju za 2023. godinu, Intesa Sanpaolo banka imala je stopu adekvatnosti kapitala od 19,45% u 2023. godini. Ova stopa odražava sposobnost banke da ispunjava regulatorne kapitalne zahtjeve Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine. Banka redovito prati svoju kapitalnu strukturu koristeći metode nadzora usklađene s regulatornim propisima, uključujući različite komponente kapitala kao što su Tier 1 i Tier 2 kapital. Ovaj pristup osigurava očuvanje

snažne kapitalne osnove koja podržava dugoročni razvoj poslovanja, omogućava isplatu dividendi dioničarima i ostvaruje dobit za ostale vlasnike udjela. Banka također primjenjuje metodologiju procjene rizika ponderisane aktive kako bi osigurala adekvatno upravljanje kreditnim, tržišnim i drugim rizicima, čime doprinosi stabilnosti i sigurnosti njenih operacija. Intesa Sanpaolo banka (2024)

Tabela 8. u nastavku prikazuje strukturu kapitala Intesa Sanpaolo banke. Intesa Sanpaolo banka (2024)

Tabela 8. Struktura kapitala Intesa Sampaolo banke

	31.12.2023.	31.12.2022.
Osnovni kapital		
Dionički kapital	44.776	44.776
Dionička premija	57.415	57.415
Rezerve i ostale rezerve	212.297	204.153
nematerijalna imovina i odgođeni porezi	(4.717.)	-3.661
Ukupno kvalifikovani Osnovni kapital	309.771	302.683
	-	-
Dopunski kapital		
Prioritetne dionice	6	6
	-	-
Ukupno Dopunskii kapital	6	6
	-	-
Ukupno regulatorni kapital	309.777	302.689
	-	-
Zahtjevi kapitala (*)		
Rizikom ponderisana aktiva	1.484.757	1.426.102
Operativni rizici	107.715	109.218
	-	-
Ukupno	1.592.472	1.535.319
	-	-
Adekvatnost kapitala (neredivirano)	19,45%	19,72%
	-	-

Izvor: Intesa Sanpaolo banka (2024)

4.7. Analiza prikupljenih podataka istraživačkog rada

U ovom dijelu koristit ću se podacima o komercijalnim bankama i iskustvima klijenata s bankama u Federaciji BiH kako bi se analizirao utjecaj novog regulatornog okvira na kreditiranje banaka u Federaciji Bosni i Hercegovini. Istraživanje je provedeno pomoću ankete u kojoj je učestvovalo ukupno 124 ispitanika. Uzorak od 124 ispitanika može se

smatrati umjereno velikim za istraživanje koje se bavi temom, kao što je iskustvo i informiranost korisnika bankarskih usluga o novom regulatornom okviru.

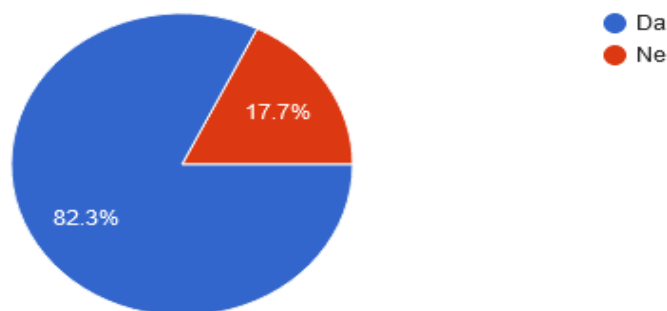
Iako ovaj uzorak nije dovoljno velik da bi rezultati bili potpuno reprezentativni za cijelu populaciju klijenata banaka u Federaciji Bosne i Hercegovine, može pružiti korisne informacije koje doprinose razumijevanju uticaja novog regulatornog okvira na kreditiranje banaka u Federaciji Bosni i Hercegovini. Uzorak je odabran kako bi osigurao raznovrsnost korisnika različitih bankarskih usluga, čime se omogućava da rezultati istraživanja budu relevantni za ispitivanje postavljene hipoteze u okviru ovog magistarskog rada. Na temelju prikupljenih podataka i analiza, moguće je dobiti uvid u percepciju klijenata i razumjeti kako novi regulatorni okvir utiče na iskustva klijenata, ali i na banke. Poseban dio istraživanja odnosio se na analiziranje utjecaja novog regulatornog okvira na banke u pogledu plasmana kredita u Federaciji Bosni i Hercegovini, ali i njihovo sveukupno poslovanje, te je u anketnom ispitivanju učestvovalo 14 zaposlenika banaka iz Federacije Bosne i Hercegovine.

U nastavku ovog rada rezultati istraživanja će biti prikazani grafički, kako bi bili jasniji i lakši za razumijevanje. Svaki grafički prikaz će biti praćen kratkim objašnjenjem radi bolje percepcije o efektima novog regulatornog okvira na kreditiranje banaka u Federaciji Bosni i Hercegovini.

U okviru analize prikupljenih podataka koristit ću jedanaest grafikona kako bih dokazala ili odbacila postavljenu hipotezu. Ovi grafikoni će analizirati različite pokazatelje, kao što je adekvatnost kapitala, upoznatost banke sa novim regulatornim okvirom, na koji način banka upravlja kapitalom u kriznim situacijama i kako procjenjuje rizik prilikom odobravanja kredita.

Takođe, podhipoteza istraživanja će biti usmjerena na dokazivanje nedovoljne informisanosti klijenata o novom regulatornom okviru. Ovo će biti podržano analizom podataka o nivou informisanosti ispitanika i njihovim percepcijama o promjenama u bankarskim uslugama.

Grafikon 8 . Korištenje bankarskih usluga

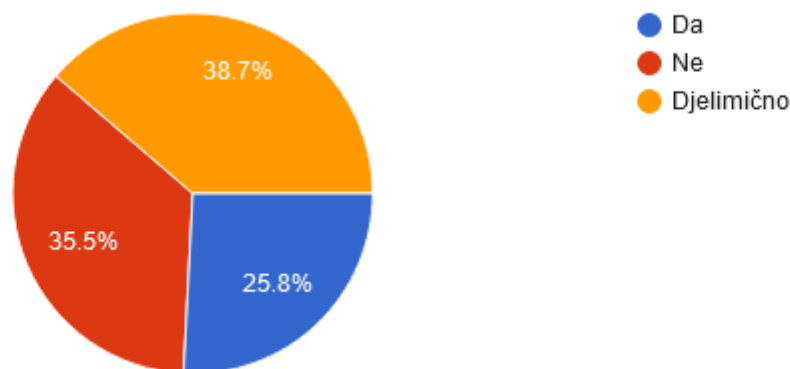
Izvor: (Autor rada)

Većina ispitanika (82,3%) koristi bankarske usluge kao što su krediti ili kreditne kartice. Ovaj podatak je izuzetno koristan jer pokazuje da je većina anketiranih dobro informisana o proizvodima koje banke nude. Visoka stopa korištenja bankarskih usluga sugeriše da su ispitanici u poziciji da daju relevantne odgovore o svojim iskustvima vezanim za bankarske usluge i potencijalne promjene u regulativama.

Visok nivo korištenja bankarskih usluga ukazuje na značajan nivo kreditnog zaduženja među stanovništvom, što može imati negativne ekonomske posljedice čime se može pogoršati kvalitet života kreditno zaduženog stanovništva. S druge strane, ispitanici, koji su korisnici bankarskih usluga, mogu pružiti uvide u to kako novi regulatorni okvir može uticati na odluku o kreditiranju stanovništva. Na kraju možemo izvesti zaključak da rezultati ankete omogućavaju razumijevanje uticaja novog regulatornog okvira na kreditiranje banaka u Federaciji Bosni i Hercegovini.

Grafikon 9. prikazuje upoznatost stanovništva sa novim regulatornim okvirom na kreditiranje banaka u Federaciji Bosni i Hercegovini. Ovo pitanje je ključno u otkrivanju da li su stanovnici upoznati sa promjenama, koliko su informisani o detaljima novih pravila i koliko razumiju važnost regulatornog okvira za bankarsko poslovanje, ali i korisnike bankarskih usluga.

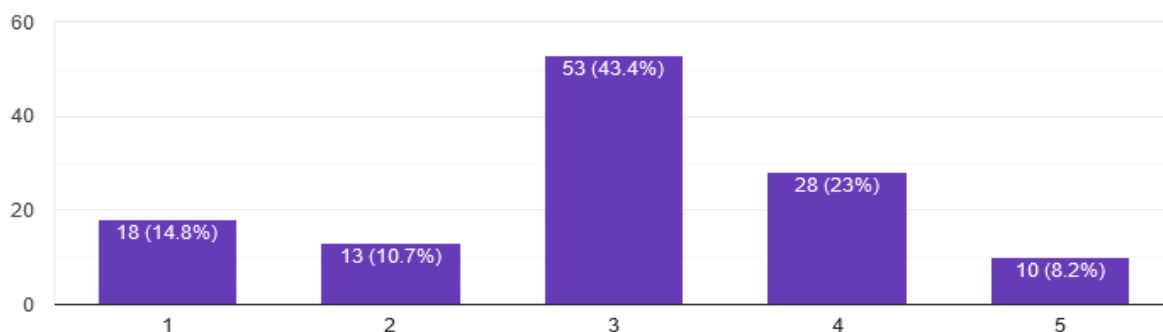
Grafikon 9. Upoznatost s regulacijom banaka

Izvor:(Autor rada)

Iz grafičkog prikaza vidimo da je samo 25,8% ispitanika potpuno upoznato s promjenama u regulatornom okviru, dok su ostali korisnici bankarskih usluga upoznati djelimično 38,7% ili su potpuno neinformisani 35,5%. Ovaj podatak ukazuje na nedovoljnu informisanost klijenata o promjenama koje mogu utjecati na bankarske usluge. Nedovoljna informiranost klijenata može dovesti do nesigurnosti i nejasnoća u vezi s novim regulativama, što može negativno utjecati na njihovo povjerenje u bankarski sistem. Klijenti banaka koji nisu upoznati s promjenama u regulatornom okviru mogu nesvjesno donositi odluke o finansijskim proizvodima i uslugama, koje kasnije, u budućnosti mogu imati utjecaja na kvalitet njihovog života uzrokovan odlukama o ishitrenom zaduživanju.

Grafikon 10. Ocjena iskustva s kreditiranjem

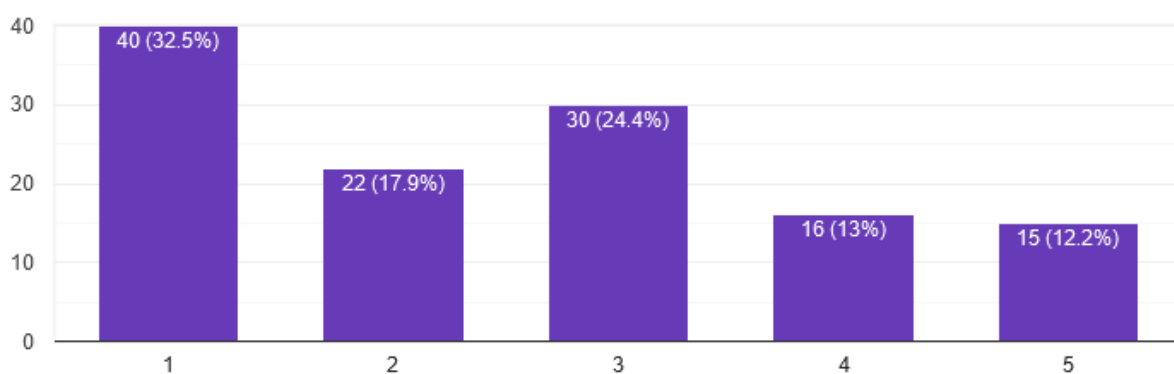
Izvor: (Autor rada)

Većina ispitanika (43,4%) ocjenjuje svoje iskustvo s kreditiranjem kao prosječno. Manji broj ispitanika ima loša iskustva (14,8%), dok je samo 8,2% ispitanika ocijenilo svoje iskustvo kao odlično. Ovi rezultati sugeriraju da postoji značajan prostor za poboljšanje u pružanju usluga kreditiranja od strane banaka.

Prosječna ocjena ukazuje na to da su se anketirani ispitanici suočili i sa pozitivnim i sa negativnim stranama bankarskih usluga, što ukazuje na činjenicu da su usluge koje banke nude skupe ili su očekivanja klijenata u pogledu kreditiranja velika.

Ovo istraživanje je važno za banke kako bi unaprijedili svoje usluge, što može rezultirati povjerenjem u bankarski sistem i većim zadovoljstvom klijenata.

Grafikon 11. Poznavanje adekvatnosti kapitala u kontekstu zaštite interesa klijenata

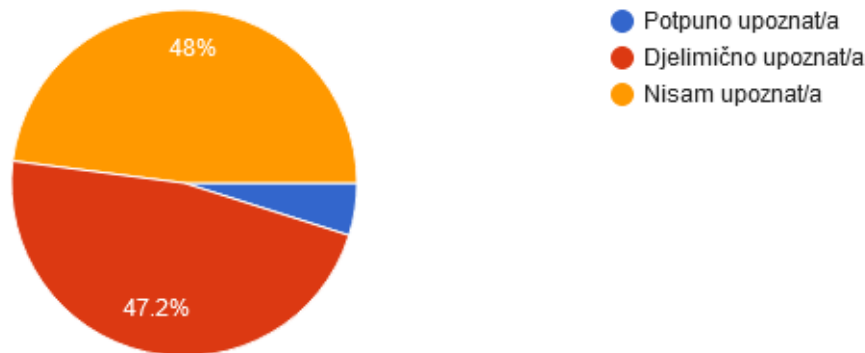

Izvor: (Autor rada)

Iz grafičkog prikaza vidljivo je da većina ispitanika (50,4%) nije dovoljno upoznata sa terminom adekvatnost kapitala (ocjene 1 i 2), dok je samo 12,2% potpuno upoznato s ovom temom (ocjena 5). Ovaj podatak može biti zabrinjavajući jer adekvatnost kapitala igra ključnu ulogu u stabilnosti i sigurnosti banaka. Nedovoljna informisanost može dovesti do smanjenog povjerenja u bankarski sektor i smanjene potražnje za bankarskim

uslugama. Kako bi se osiguralo da klijenti bolje razumiju važnost adekvatnosti kapitala i njen utjecaj, važno je da banke i regulatorna tijela unaprijede edukaciju i komunikaciju. Povećana transparentnost može pomoći u podizanju svijesti o finansijskoj stabilnosti i ulozi kapitala u održavanju integriteta bankarskog sistema.

Grafikon 12. Poznavanje uticaja novog regulatornog okvira na kamatne stope i kreditiranje u bankama u FBiH.

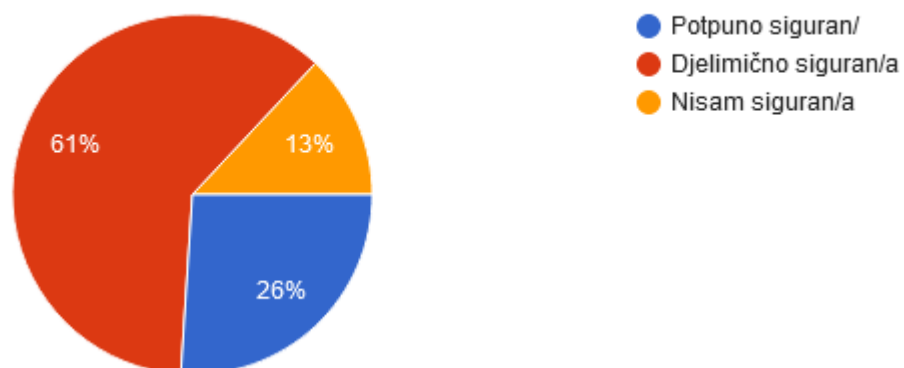

Izvor: (Autor rada)

Većina ispitanika (95,2%) nije potpuno upoznata s utjecajem novog regulatornog okvira. Od toga, 48% ispitanika uopšte nije upoznato, dok je 47,2% djelimično upoznato, što može imati negativan uticaj na spremnost klijenata da se prilagode novim uslovima.

Nedovoljna informiranost o novom regulatornom okviru banaka može dovesti do neizvjesnosti među klijentima, što može utjecati na njihove finansijske odluke. Također, nedovoljna informisanost može smanjiti povjerenje klijenata u bankarski sektor.

Grafikon 13. Razumijevanje procesa odobravanja kredita

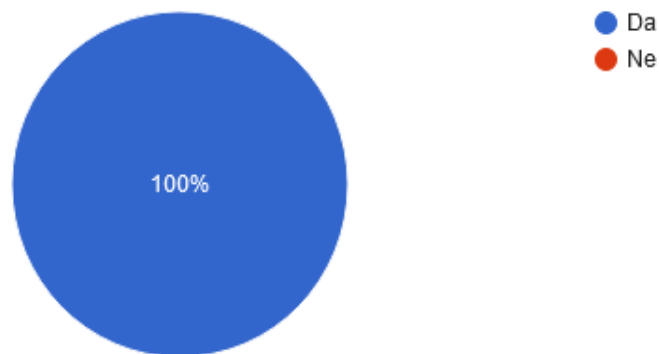
Izvor: (Autor rada)

Iz prikazanih podataka vidimo da većina ispitanika (61%) djelomično razumije proces odobravanja kredita, dok je samo 26% ispitanika potpuno sigurno u svoje razumijevanje

procesa, što ukazuje na potrebu za većom transparentnošću u komunikaciji sa klijentima o procesima odobravanja kredita.

U analizi rezultata ankete sprovedene među zaposlenicima banaka u Federaciji Bosne i Hercegovine, od ukupno 124 ispitanika, njih 14 (11,3%) su identifikovani kao zaposlenici banaka.

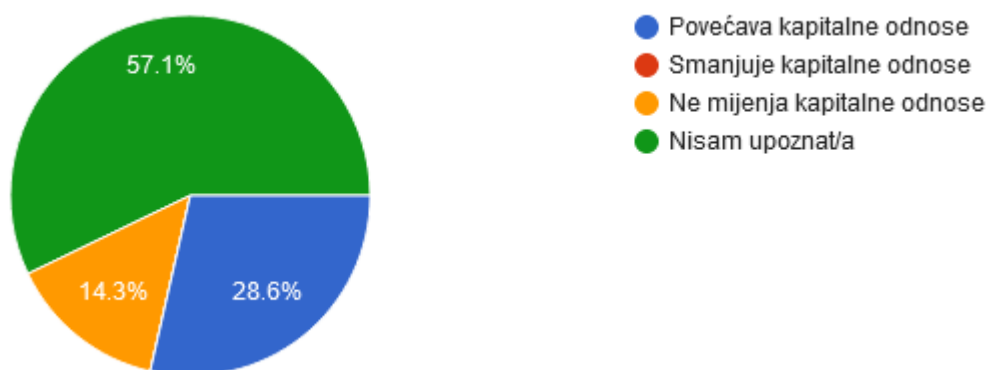
Grafikon 14. Procenat banaka upoznatih s novim regulatornim okvirom

Izvor: (Autor rada)

Na pitanje da li su banke upoznate s novim regulatornim okvirom koji se odnosi na poslovanje banaka, svi ispitanici su odgovorili potvrdno, kako je prikazano na grafikonu 14. Potvrđan odgovor zaposlenika banaka je dokaz da su banke poduzele korake kako bi se prilagodile promjenama u vezi novog regulatornog okvira.

Grafikon 15. Upravljanje adekvatnošću kapitala u bankama u FBiH

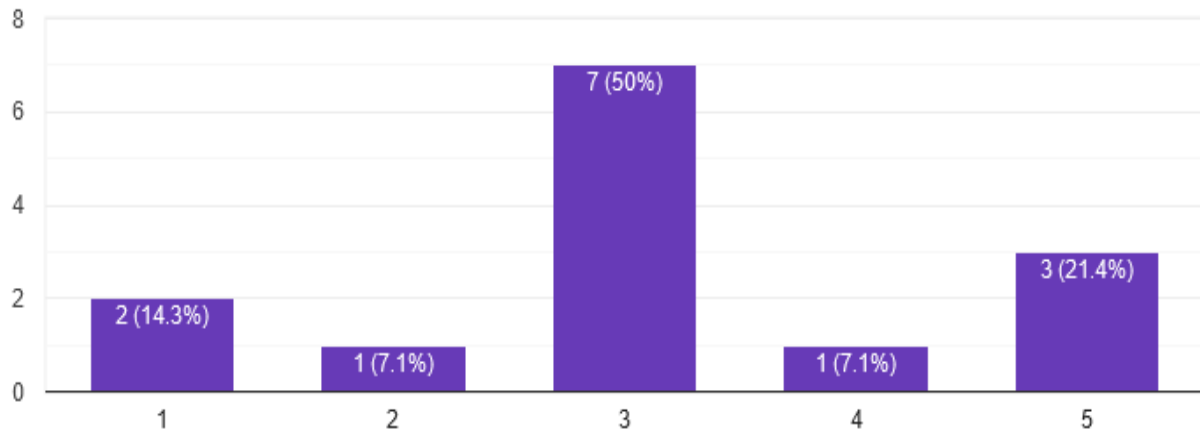

Izvor: (Autor rada)

Većina ispitanika (57,1%) nije upoznata sa načinom na koji banka upravlja adekvatnošću kapitala, dok 28,6% ispitanika odgovara da njihova banka smanjuje kapitalne odnose. Banke u FBiH bi trebale da budu transparentnije u vezi strategija upravljanja kapitalom kako bi se osiguralo razumijevanje među zaposlenicima banaka. Ovaj podatak je

zabrinjavajući jer ukazuje na nedovoljnu educiranost zaposlenika u bankarskom sektoru što može negativno utjecati na efikasnost upravljanja rizikom i ukupnu stabilnost finansijskog sistema.

Grafikon 16. Procjena rizika prilikom odobravanja kredita

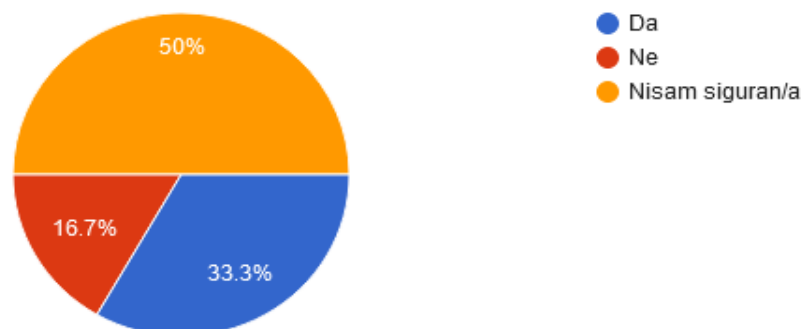

Izvor: (Autor rada)

Većina banaka (50%) ima neutralan pristup procjeni rizika prilikom odobravanja kredita, dok 21,4% banaka ima agresivan pristup. Banke koje primjenjuju agresivan pristup mogu biti sklonije preuzimanju većih rizika kako bi ostvarile veće dobiti. Međutim, to može povećati izloženost banaka rizicima u slučaju da se krediti ne vrate ili da dođe do ekonomskih nestabilnosti.

S druge strane, konzervativne banke teže stabilnosti i smanjenju rizika, primjenjujući stroge kriterije pri odobravanju kredita. Ovakav pristup može rezultirati nižom dobiti, ali i smanjuju rizika povezanih sa kreditima.

Grafikon 17. Stavovi o uticaju većeg kapitala na apsorpciju rizika

Izvor: (Autor rada)

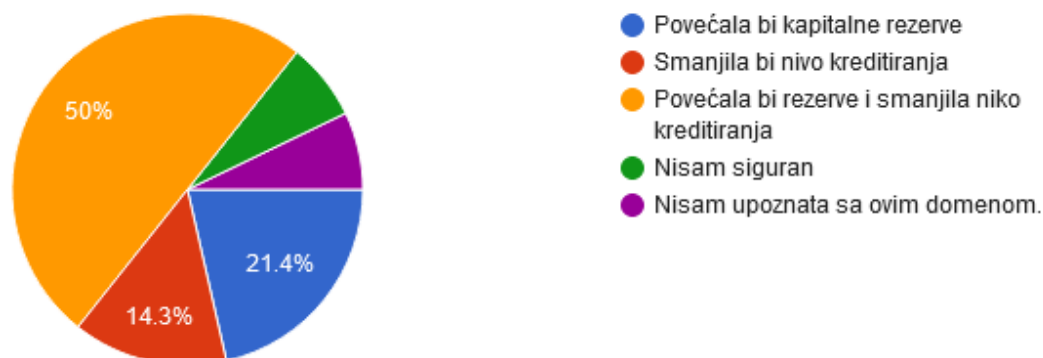
Iz grafikona 17. koji prikazuje stavove o uticaju kapitala na apsorpciju rizika vidimo da polovina ispitanika (50%) nije sigurna da li veći kapital omogućava bolju apsorpciju rizika, dok trećina (33,3%) smatra da je to tačno. Ovi rezultati ukazuju na nedostatak informacija među ispitanicima o važnosti adekvatnosti kapitala u upravljanju rizikom, ali i na anketiranje zaposlenika čiji sektor se ne bavi adekvatnošću kapita.

Nejasnoće oko ovog pitanja mogu biti zbog nedovoljne educiranosti ili manjka informacija dostupnih ispitanicima. Također, možda anketirani nisu potpuno upoznati sa detaljima kako adekvatnost kapitala utječe na stabilnost bankarskog sektora, odnosno, možda dolaze iz sektora koji se ne bave tim pitanjima.

Da bi se povećalo razumijevanje, banke i regulatorna tijela trebaju nastaviti sa informiranjem javnosti o važnosti adekvatnosti kapitala za zaštitu bankarskog sistema od rizika.

Na grafikonu 18. prikazane su moguće strategije banaka u Federaciji Bosni i Hercegovini kojima se nastoji upravljati potencijalnim povećanjem kreditnog rizika.

Grafikon 18. Strategije banaka za upravljanje potencijalnim povećanjem kreditnog rizika

Izvor: (Autor rada)

Iz grafičkog prikaza vidimo da polovina anketiranih ispitanika iz bankarskog sektora (50%) smatra da bi njihove banke povećale rezerve i smanjile odobravanje kredita ako bi se povećao kreditni rizik, dok 21% ispitanika smatra da bi banke povećale kapitalne rezerve, a 14,3% ispitanika odgovara da bi banke smanjile nivo kreditiranja.

Ovo ukazuje da banke koriste različite strategije kako bi osigurale neometano poslovanje u nepredvidivim ekonomskim uslovima. Povećanje rezervi i smanjenje kreditiranja tokom kriznih perioda pomaže im da ostanu stabilne, ojačaju svoje pozicije i smanje moguće gubitke. Ove mjere nisu samo važne za zaštitu banaka od finansijskih problema, već i za očuvanje poverenja klijenata u bankarski sektor.

4.8. Rezultati istraživanja

U nastavku rada biće prikazani rezultati istraživanja dobiveni metodom upitnika.

Na osnovu analize i uzorka od 124 ispitanika zaključujem da novi regulatorni okvir ima negativan uticaj na kreditiranje banaka u FBiH čime se direktno potvrđuje osnovna hipoteza navedena u ovom magistarskom radu. Iako većina klijenata nije dovoljno informisana o regulatornim promjenama, njihova percepcija o bankarskim proizvodima može se pogoršati ako uslovi kreditiranja postanu nepovoljniji, što u 2024 godini i jesu povećanjem kamatnih stopa na kredite.

Iz postavljene osnovne hipoteze može se dokazati podhipoteza: “Većina klijenata banaka u FBiH nije dovoljno informisana o regulacijama banaka”.

Na osnovu analize među klijentima banaka u Federaciji Bosne i Hercegovine, zaključujem da većina ispitanika nije adekvatno informisana o novom regulatornom okviru. Grafikon 9. prikazuje da samo 25,8% ispitanika smatra da su dobro upoznati sa promjenama, dok je 35,5% potpuno neupoznato, a 38,7% ima samo djelimične informacije. Grafikon 12 pokazuje da je samo 4,9% ispitanika potpuno upoznatim sa uticajem novog regulatornog okvira na kamatne stope i uslove kreditiranja, dok 48% nije upoznato, a 47,2% samo djelimično upoznato.

Ovi podaci ističu značajnu potrebu za unapređenjem komunikacije i informisanja klijenata o ključnim regulatornim promjenama koje mogu značajno utjecati na njihovo poslovanje i uslove kreditiranja.

Ovaj rad je istraživao utjecaj novog regulatornog okvira na kreditiranje banaka u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i nivo informisanosti klijenata o regulatornim promjenama. Analiza podataka i anketa pružila je dublji uvid u ove teme, te su izvučeni sljedeći zaključci:

1. Negativni efekti novog regulatornog okvira na kreditiranje banaka: Rezultati istraživanja podržavaju hipotezu da su novi regulatorni zahtevi doveli do povećanja kamatnih stopa i smanjenja kreditiranja u FBiH, što dokazuje postavljenu hipotezu.
2. Nedovoljna informisanost klijenata o regulatornim promjenama: Grafikoni prikazani u istraživanju pokazuju da većina klijenata nije dovoljno informisana o novim regulatornim zahtjevima koji utječu na uslove kreditiranja što podržava postavljenu podhipotezu.
3. Potreba za boljom komunikacijom i edukacijom: Na osnovu analize zaključujem da banke u FBiH trebaju unaprijediti komunikaciju kako bi klijenti bili upoznati sa svim važnim promjenama koje se dešavaju u bankarskom sektoru.

5. ZAKLJUČAK

Banke su ključni finansijski posrednici čija je osnovna uloga akumulacija sredstava od suficitnih sektora i njihovo preusmjeravanje kako bi se popunio novčani jaz. Tradicionalne usluge banaka obuhvataju prijem depozita, odobravanje kredita i obavljanje novčanih transakcija. U Federaciji Bosni i Hercegovini, tranzicijski proces je rezultirao visokom produktivnošću u bankarskom sektoru, ali nedovoljno razvijeno tržište i regulacija bankarskog poslovanja ograničavaju upotrebu složenijih finansijskih instrumenata.

Globalna finansijska kriza između 2007. i 2008. godine imala je negativne posljedice na bankarske performanse širom svijeta. Kao odgovor na tu krizu, implementiran je Bazel III, čiji je glavni cilj jačanje otpornosti banaka na ekonomske šokove i smanjenje rizika od budućih kriza. Ključni elementi Bazel III regulative uključuju kapitalne zahtjeve, upravljanje rizicima, transparentnost i strožiju superviziju.

Uvođenje Bazel III regulativa u banke u Federaciji Bosni i Hercegovini ima za cilj osigurati njihovu solventnost, likvidnost i stabilnost cjelokupnog finansijskog sektora. Istraživanje je pokazalo da novi regulatorni okvir može imati negativne efekte na kreditiranje banaka u FBiH, s obzirom da klijenti često nisu dovoljno informirani o novim pravilima i propisima. Ovaj nedostatak informisanosti ističe potrebu za boljom komunikacijom i edukacijom klijenata kako bi se izbjegle negativne percepcije i poboljšala transparentnost i povjerenje u bankarski sektor.

Analiza podataka i anketa pružila je dublji uvid o efektima Bazel III regulatornog okvira na bankarski sektor Federacije Bosne i Hercegovine. Rezultati istraživanja jasno pokazuju da su novi regulatorni zahtjevi imali negativne efekte na kreditiranje banaka u Federaciji Bosni i Hercegovini. Povećanje kapitalnih zahtjeva i stroža regulacija doveli su do povećanja kamatnih stopa i smanjenja dostupnosti kredita, a bankarski sektor je reagovao prilagođavanjem svojih poslovnih strategija, što je rezultiralo smanjenjem obima kreditiranja.

Pored toga, istraživanje je otkrilo da većina klijenata nije dovoljno informisana o novim regulatornim zahtjevima koji utiču na uslove kreditiranja. Nedostatak transparentnosti i efikasne komunikacije su doprinijeli negativnoj percepciji klijenata o bankarskim proizvodima i uslugama. Zbog toga postoji jasna potreba za unapređenjem strategija komunikacije i edukacije koje banke u FBiH trebaju implementirati kako bi bolje informisale svoje klijente o regulatornim promjenama i kako bi se osiguralo povjerenje javnosti u bankarski sektor i druge finansijske institucije na tržištu Bosne i Hercegovine.

S obzirom na pomenute izazove, zaključak je da banke i regulatorna tijela treba da usvoje pristupe za poboljšanje komunikacije, što bi im pomoglo da bolje upravljaju svojim poslovanjem, što bi na kraju poboljšalo efikasnost i stabilnost bankarskog sektora.

REFERENCE

1. Šteharik, T. (2004), *Računovodstvene informacije za utvrđivanje adekvatnosti kapitala*, Ljubljana, Ekonomski fakultet.
2. Kindleberger, C.P. i Aliber, R. (2006), *Najveće svjetske finansijske krize*, Mate d.o.o, Zagreb
3. Mehmed Ganić (2012), *Međunarodna regulacija u bankarstvu*, Sarajevo
4. Madura J. (2002), *Financial Markets and Institutions*, 6th ed, Thomson-South-Western, Ohio, USA. Dostupno na: www.academia.edu/35594781/Financial_Markets_and_Institutions_by_Jeff_Madhura (Pristupljeno: 15.04.2021.)
5. Šerif Šabanović (2014), *Upravljanje rizikom kamatne stope*, Dostupno na: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1452-4457/2014/1452-44571401035S.pdf> (Pristupljeno: 20.04.2021.)
6. Marijana Lj, Žiravac Mladenović (2013), *Razlozi i interesi za regulaciju banaka*, *Acta economica*, Preuzeto s <https://doisrpska.nub.rs/> (Pristupljeno: 25.03.2021.)
7. Dajčman, S. (2003). *Faktori u odluci o visini kapitala u vertikalnoj finansijskoj strukturi*, Naše gospodarstvo, Slovenija
8. Nenad M. Vunjak, Ljubomir D. Kovačević (2006), *Bankarstvo*, Subotica
9. Tušek, B., Žager, L., Barišić, I., (2014) *Interna revizija: 3. Upravljanje rizicima; Cilj i svrha upravljanja rizicima poduzeća*, Hrvatska zajednica računovođa i finansijskih djelatnika, Zagreb,
10. A risk management standard, 2002, *A risk management standard*, Dostupno na: https://www.theirm.org/media/4709/arms_2002_irm.pdf, Pristupljeno (11.05.2021)
11. Edward Altman, Sreedhar T. Bharath and Anthony Saunders (2002), *Credit ratings and the BIS capital adequacy reform agenda*, *Journal of Banking & Finance*, Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378426601002692>, Pristupljeno (30.10.2021.)
12. Brown, K., & Moles, P. (2014). *Credit Risk Management*, *Edinburgh Business School Heriot-Watt University*, United Kingdom.
13. Ndoka, S., & Islami, M. (2016), *The Impact of Credit Risk Management in the Profitability of Albanian Commercial Banks During the Period 2005-2015*.

- European Journal of Sustainable Development*, Dostupno na: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2016.v5n3p445>, Pritupljeno (29.11.2021.)
14. Jelena Mijatović (2018), Upravljanje kreditnim rizicima u bankama, *Science direct*, Dostupno na: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0042-8426/2018/0042-84261807403M.pdf>, Pritupljeno (07.01.2022.)
  15. Markus K. Brunnermeier & Yuliy Sannikov (2014), A Macroeconomic Model with a Financial Sector, *American Economic Review*, *American Economic Association*, Dostupno na: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.104.2.379>, Pritupljeno (05.05.2022.)
  16. Van Greuning, H., Bratanović-Brajlović, S.,(2003), Analyzing and Managing Banking Risk – A Framework for Assessing Corporate Governance and Financial Risk, 2nd ed., *The World Bank, Washington D. C., USA*, Dostupno na: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/310191468350113153/analyzing-and-managing-banking-risk-a-framework-for-assessing-corporate-governance-and-financial-risk-management>, Pritupljeno (12.07.2022.)
  17. Sunčana Slijpčević; Igor Živko (2008), Upravljanje kamatnim rizikom i financijske izvedenice za upravljanje rizikom u Hrvatskim bankama, *Economic research*, Dostupno na: <https://www.econbiz.de>, Pritupljeno (20.12.2023.)
  18. Raphael Burkhardt a, Urban Ulryc (2023), Sparse and stable international portfolio optimization and currency risk management, *SSRN pappers*, Dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4006420, Pritupljeno (12.01.2024.)
  19. Barth, Caprio, Levin (2006), Rethinking bank regulation, *Research Gate*, Dostupno na: <https://www.researchgate.net>, pristupljeno (15.01.2024.)
  20. Henrik Andersen, Ragnar Enger Juelsrud (2013), Optimal capital adequacy ratios for banks, *Latin American Journal of Central Banking*, Dostupno na: <https://doi.org/10.1016/j.latcb.2023.100107>, Pritupljeno (07.02.2024.)
  21. Dimitris N.Chorafas (2008), Supervisory authorities and their regulatory policies, *Science Direct*, Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/>, Pritupljeno (15.02.2024.)
  22. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Basel: *Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision.*, (1988), Dostupno na: <https://www.bis.org>, Pritupljeno (15.02.2024.)

23. Tarullo, Daniel K. (2008), *Banking on Basel: the future of international financial regulation*, *Peterson Institute for International Economics Washington*, DC August
24. Hal, S. Scott (2005), *Capital Adequacy Beyond Basel Banking, Securities, and Insurance*, *Oxford University Press*
25. Mohammed Arif Pasha T Srivenkataramana, K Swamy (2012), *Basel II norms with special emphasis on capital adequacy ratio of Indian Banks*, *Research Gate*, Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/343787180_Basel_Norms_and_Indian_Banking_Sector, Pristupljeno (18.02.2024.)
26. Balthazar, L. (2006), *From Basel 1 to Basel 3: the integration of state of the art risk modeling in banking regulation*, *Palgrave Macmillan*
27. Blundell-Wignall, A., & Atkinson, P. (2010), *Thinking beyond Basel III: Necessary Solutions for Capital and Liquidity*, *OECD Journal: Financial Market Trends*, Dostupno na: <https://www.oecd.org/finance/financial-markets/45314422.pdf>, Pristupljeno (20.02.2024.9)
28. Vesna Martin (2022), *Basel 3.1 - New Regulatory Framework for Banks*, *Academia*, Dostupno na: https://www.academia.edu/99382140/Basel_3_1_New_Regulatory_Framework_for_Banks?hb-sb-sw=104194612, Pristupljeno (20.02.2024.)
29. Pushpkant Shakhdiwapee, Masuma Mehta (2017), *From Basel I to Basel II to Basel III*, *Neliti International Journal of New Technology and Research*, Dostupno na: <https://www.neliti.com/publications/263367/from-basel-i-to-basel-ii-to-basel-iii>, Pristupljeno (23.02.2024.)
30. EduPristine (2011), *Basel-III Introduction to Basel - III and Key Enhancements*, *Research gate*
31. Agencija za bankarstvo FBiH, *Informacija o subjektima bankarskog sektora FBiH sa stanjem na dan 31.12.2023*, *Agencija za bankarstvo FBiH*, Dostupno na <https://www.fba.ba/bs/publikacije-subjekti-bankarskog-sistema-federacije-bosne-i-hercegovine>, (Pristupljeno: 17.02.2024.)
32. Zumreta, G. (2013), *Paradoks povećane produktivnosti i nastanka finansijske krize – osvrt na bankarski sektor BiH*, *Business Consultant/Poslovni Konsultant*
33. Galijašević, Z., & Vujnović-Gligorić, B. (2012), *Mogući efekti primjene Basela III u bankarskom sektoru BiH*, *Research Gate*, Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/271263945_MOGUCI_EFEKTI_PRIMJENE_BASELA_III_U_BANKARSKOM_SEKTORU_BIH, Pristupljeno (17.02.2021.)

34. Muratović, H. (2016), *Regulacija i supervizija banaka*, Primus Global
35. Allen, B., Chan, K. K., Milne, A., & Thomas, S. (2012), Basel III: Is the cur worse than the disease?. *International Review of Financial Analysis*, Dostupno na: <https://econpapers.repec.org>, Pristupljeno (20.03.2024.)
36. Caruana, J. (2010). Basel III: towards a safer financial system, *BIS*, Dostupno na: <https://www.bis.org/speeches/sp100921.htm>, Pristupljeno (25.03.2024.)
37. Unicredit banka (2024), Godišnje finansijsko izvješće Unicredit banke za 2023 godinu, Dostupno na: https://www.unicredit.ba/content/dam/cee2020-pws-bh1/Institutional/Dokumenti/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1ce/UCB%20Godisnje%20izvjesce_2023.pdf (Pristupljeno 21.05.2024)
38. BIS (2008), Principle for Sound Liquidity Risk Management and Supervision, *Bank for International Settlements*.
39. Bank for International Settlements – BIS (2003), Principales for the Management and Supervision of Interest Rate Risk, *Bank for International Settlements*
40. InvestorWords, Risk management. Dostupno na: http://www.investorwords.com/4304/risk_management.html, Pristupljeno (20.05.2024.)
41. FDIC (2024), When a Bank Fails - Facts for Depositors, Creditors, and Borrower's, *Federal deposit insurance corporation*,
Dostupno na: <https://www.fdic.gov/consumers/banking/facts/payment.html>, (Pristupljeno 09.02.2024.)
42. Wall Street Oasis, (2024), Basel I, Dostupno na: <https://www.wallstreetoasis.com/resources/skills/finance/basel-i>, (Pristupljeno 19.03.2024.)
43. BCBS. (2010), Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. *Basel: Bank For International Settlements*, Dostupno na: <https://www.bis.org>, Pristupljeno (17.03.2024.)
44. BIS (2019) Dostupno na: <https://www.bis.org/baselframework/BaselFramework.pdf>, pristupljeno (20.03.2024.)
45. Centralna banka FBiH, Godišnje izvješće za 2022 godinu, *Centralna banka FBiH*, Dostupno na: <https://www.cbbh.ba>, Pristupljeno (15.04.2024.)
46. Akta.ba, Bazel III i njegova implementacija u bankarski sektor BiH, (2018), Akta.ba, dostupno na: <https://www.akta.ba/kapital/bankarstvo/91108/bazel-iii-i>

njegova-implementacija-u-bankarskom-sektoru-bih-uvodi-niz-promjena,
pristupljeno (28.06.2024.)

47. Intesa Sanpaolo banka, Godišnje finansijsko izvješće Intesa Sanpaolo banke, *Intesa Sanpaolo banka*, pristupljeno (20.06.2024.)
48. Raiffaisen banka, Godišnje finansijsko izvješće Raiffaisen banke, *Raiffaisen banka*, pristupljeno (22.06.2024.)